

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

Koncept zničení státu jako prostředek nacistické biopolitiky

Bakalářská práce

Autor: Jana Voženílková
Studijní program: B6107 Humanitní studia
Studijní obor: Transkulturní komunikace
Vedoucí práce: ThLic. Petr František Burda, Th.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Jana Voženílková

Studium: P16K0113

Studijní program: B6107 Humanitní studia

Studijní obor: Transkulturní komunikace

Název bakalářské práce: **Koncept zničení státu jako prostředek nacistické biopolitiky**

Název bakalářské práce AJ: The concept of destroying the state as a means of Nazi biopolitics

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce je založena na reflexi Hitlerova globálně transkulturního pojetí ekologické devastace planety židovskou rasou. Vychází z analýzy nacistického pojetí biopolitiky. Aby bylo možné celoplanetární znečišťující židovské zlo vymýtit, bylo dle Hitlerových záměrů třeba omezit nebo dokonce zrušit stát a na něj vázaný právní řád. Teprve tímto způsobem se otevřela cesta k ekologickému vyústění konečného řešení se všemi jeho důsledky. Práce bude na nacistickou biopolitiku nahlížet optikou Snyderovy ekologické interpretace holokaustu a teorie mechanismu obětního beránka René Girarda.

ARENDOVÁ, Hannah. Původ totalitarismu I-III. Praha: Oikoymenth, 2013. BAUMAN, Zygmunt. Modernita a holocaust. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. GIRARD, René. Obětní beránek. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 1997. GIRARD, René. O původu kultury. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. HITLER, Adolf. Mein Kampf. Praha: Michal Zítka-Otakar II., 2000. HITLER, Adolf. Monology ve vůdcově hlavním stanu 1941-1944. Praha: Aurora, 1995. SNYDER, Timothy. Černá zem: Holokaust - historie a varování. Praha-Litomyšl: Paseka-Prostor, 2015. SNYDER, Timothy. Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem. Praha-Litomyšl: Paseka-Prostor, 2013.

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: ThLic. Petr František Burda, Th.D.

Oponent: Mgr. Bc. Miloš Zapletal, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 6.10.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou použitou literaturu a ostatní zdroje.

V Hradci Králové dne 16. 4. 2020

Jana Voženílková

Poděkování

Děkuji ThLic. Petru Františku Burdovi, Th.D. za odborné vedení práce, poskytování rad a připomínek, za čas, který mi věnoval a za trpělivost.

Anotace

VOŽENÍLKOVÁ, Jana. *Koncept zničení státu jako prostředek nacistické biopolitiky*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 64 s. Bakalářská práce.

Ve své bakalářské práci se věnuji problematice konceptu zničení státu, který se stal prostředkem prosazení nacistického pojetí biopolitiky. Cílem práce je poukázat na vztah mezi existencí fungující instituce státu a mezi efektivitou prosazování a provádění tzv. konečného řešení židovské otázky. Práce je založena na reflexi Hitlerova globálního pojetí ekologické devastace planety židovskou rasou. V práci se nejprve zaměřuji na zachycení stavu společnosti na přelomu 19. a 20. století, neboť celosvětový stav krize byl významným faktorem pro nástup nacistické ideologie v Německu. Dalším bodem práce je objasnění pojetí člověka v nacistickém Německu a jeho důsledky. Práce se zabývá významem státu jako garanta ochrany práv a svobod občanů. Dále jsou uvedeny důvody, proč se právě Židé stali obětí nacistické ideologie. Na problematiku je nahlíženo prostřednictvím teorie mechanismu obětního beránka, jejímž autorem je René Girard.

Klíčová slova: biopolitika, Židé, nacistické Německo, stát

Annotation

VOŽENÍLKOVÁ, Jana. *The concept of destroying the state as a means of Nazi biopolitics*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2020. 64 pp. Bachelor Degree Thesis.

In my bachelor thesis I deal with the issue of the concept of the destruction of the state, which became a means of promoting the Nazi concept of biopolitics. The aim of this work is to point out the relationship between the existence of a functioning state institution and the effectiveness of the enforcement and implementation of the so-called final solution of the Jewish question. The work is based on the reflection of Hitler's global concept of ecological devastation of the planet by the Jewish race. First, I focus on capturing the state of society at the turn of the 19th and 20th centuries, because the global state of crisis was an important factor for the advent of Nazi ideology in Germany. Another point of the work is to clarify the concept of man in Nazi Germany and its consequences. The thesis deals with the importance of the state as a guarantor of protection of citizens' rights and freedoms. Below are the reasons why Jews were the victims of Nazi ideology. The problem is viewed through the theory of the scapegoat mechanism by René Girard.

Keywords: biopolitics, Jews, Nazi Germany, state

OBSAH:

ÚVOD.....	8
1. STOLETÍ DEVATENÁCTÉ A DVACÁTÉ	13
1.1. Historické pozadí.....	13
1.2. Hitlerova kritika společnosti	15
1.3. Ideové zdroje nacistické doktríny	20
1.4. Hitlerovi zkušenosti s židovským obyvatelstvem	22
2. NACISTICKÉ POJETÍ ČLOVĚKA.....	26
2.1. Vliv osvícenství	26
2.2. Člověk a jeho pojetí v nacistickém duchu.....	28
2.3. Opatření vyplývající z nacistického pojetí člověka	35
3. STÁT A OBČAN	38
3.1. Německo – od demokracie k diktatuře	38
3.2. Nacistická biopolitika	42
3.3. Význam statusu občana.....	44
3.4. Důsledky zrušení státu	45
4. ŽIDÉ OBĚTNÍM BERÁNKEM	48
4.1. Kdo jsou Židé?.....	48
4.2. Židé pohledem nacistů	51
ZÁVĚR.....	54
Seznam použité literatury a pramenů	61

ÚVOD

Tato práce s názvem Koncept zničení státu jako prostředek nacistické biopolitiky je založena na reflexi Hitlerova globálního pojetí ekologické devastace planety židovskou rasou. Vychází z analýzy nacistického pojetí biopolitiky, na níž bude nahlíženo optikou Snyderovy ekologické interpretace holokaustu a teorie mechanismu obětního beránka René Girarda.

Téma práce je inspirováno historickými událostmi ve spojitosti s druhou světovou válkou a vzestupem totalitních režimů, v jejichž důsledku bylo v období mezi lety 1933 - 1945 zabito okolo čtrnácti milionů lidí. Zdaleka se však nejedná o počty lidí padlých během druhé světové války, tedy v přímém důsledku válečných událostí. Naopak výše uvedené číslo představuje čtrnáct milionů úmyslně zavražděných civilních obyvatel, nikoli vojáků v činné službě. Nemůžeme tak o těchto lidech hovořit jako o válečných obětech.¹ Stali se obětí boje za prosazení ideje nacistického či sovětského světonázoru. Právě na tyto oběti z řad civilního obyvatelstva je zaměřena tato práce.

Přestože spáchané zločiny a počty jejich obětí jsou výsledkem dvou totalitních režimů, tato práce se soustředí jen na jeden z nich, tj. režim nacistický. Zabývá se nacistickým biologickým pojetím světa a jeho důsledky a to především pro již zmíněné civilní obyvatelstvo.

Práce je rozčleněna do šesti částí, v nichž se postupně pokusím poodhalit jednotlivé souvislosti a porozumět jejich významu v rámci nacistické biopolitiky a její vize konečného řešení.

První částí je tento úvod, který představuje problematiku, již se práce zabývá s uvedením jejích cílů a metodických postupů.

Následuje první kapitola, ve které nastíním společenskou situaci konce devatenáctého a začátku dvacátého století a to nejen z historického hlediska. Historické okolnosti a události včetně situace a pozice samotného Německa v tehdejší světě, budou předloženy nejen tak, jak jsou zaznamenány historiky, ale představím tyto události také z pohledu vůdce Nacionálněsocialistické německé dělnické strany Adolfa Hitlera, který je jednou z hlavních postav reprezentujících nacistický režim. Jeho osobní náhled pak může být použit pro objasnění cílů jeho politiky v rámci této práce. Zaměřím se také na uvedení a definici

¹ Srov. SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha, Litomyšl: Nakladatelství Paseka a Prostor, 2013, s. 9-10.

relevantních antropologických teorií a Darwinovy evoluční teorie, a to s odkazem na vliv těchto vědeckých disciplín na nacistickou biopolitiku.

Druhá kapitola je věnována pojetí člověka v rámci nacistické ideologie, které bylo určující pro život jednotlivců i celých skupin obyvatel v nacisty budované Třetí říši. Nejprve zmíním osvícenský vliv a posun k rasovému pojetí člověka. Následně bude člověk představen očima nacistické ideologie, včetně uvedení některých rasových kategorií. Dále zmíním některá opatření, která z rasového pojetí člověka vyplývala.

Třetí kapitola je zaměřena na pojmy stát a občan a s tím spojenou problematiku. Nejprve se zaměřím na proměnu charakteru státu v rámci Německa. Následovat bude význam statusu občana. Nejprve obecně a následně v rámci nacistické Třetí říše. Dále uvedu důsledky vyplývající z omezování práva.

Ve čtvrté kapitole se pokusím nalézt odpovědi na otázky: Proč se oběťmi nacistické ideologie stali především Židé a proč bylo nutné přistoupit ke konečnému řešení? Tato problematika bude řešena za pomoci teorie obětního beránka.

Závěr této práce bude patřit nejen konečnému shrnutí, ale také úvaze nad významem a odkazem událostí z let 1933 – 1945 pro současný svět.

Teoretická a metodologická východiska

1. Cíle práce

Hlavním cílem této práce, jak vyplývá z jejího názvu, je hledání vztahu mezi existencí instituce státu a mezi efektivitou prosazování a provádění tzv. konečné řešení v rámci nacistické ideologie.

K tomu, aby bylo možné naplnit hlavní cíl práce, je třeba stanovit dílčí cíle, kterými jsou:

- definovat koncept nacistické biopolitiky
- nastínit podhoubí vzniku nacistického projektu biopolitiky
- pokusit se postihnout pojetí osobnosti v nacistickém Německu a nastínit právní důsledky tohoto pojetí
- definovat dobové pojetí státu a nastínit důsledky omezování jeho působnosti v kontextu prosazování nacistické biopolitiky

Z výše uvedených cílů pak vyplývá nutnost položit si základní výzkumné otázky:

- Jaké historické okolnosti přispěly k emancipaci nacistické ideologie na politické scéně?
- Co patří mezi základní ideové pilíře nacistické biopolitiky a jak jsou podloženy?
- Proč byli právě Židé vybráni za cíl nacistické biopolitiky?
- Jaký význam má faktor státního občanství pro ochranu obyvatel ve fungujícím právním řádu a jakou roli hraje oslabování právního řádu ve vztahu ochraně obyvatel státu?

2. Metodologická východiska

Tato práce je čistě teoretickou analýzou dané problematiky, čemuž odpovídají zvolené metodologické přístupy, kterými jsou:

- metoda analyticko-syntetická – s využitím této metody bude nahlíženo na jednotlivé části problematiky, které se tak stanou předmětem dílčího zkoumání, následně pak budou jednotlivé poznatky použity k porozumění dané problematice jako celku
- mimetická analýza, s jejíž pomocí se René Girard pokusil o objasnění vzájemného vztahu mezi náboženstvím, kulturou a násilím. Tato teorie je v Girardově pojetí tvořena třemi částmi, kterými jsou: mimetická teorie touhy, mechanismus obětního beránka, význam evangelijního zjevení.²

Mimetická teorie vychází z analýzy touhy, jako základního hybatele kultury. Touha nasměrovaná na stejný objekt, po kterém touží druhý, vede k rivalitě, případně otevřenému konfliktu.³ Tato touha je mimetická. To znamená, že vychází ze schopnosti člověka napodobovat. Prostřednictvím schopnosti nápodoby, která člověka odlišuje od ostatních živých tvorů, je umožněno veškeré lidské učení, zvláště pak osvojování si jazyka. René Girard však přichází s rozšířením aspektu nápodoby i na oblast touhy.⁴ Jinak řečeno, napodobujeme toho druhého také tím, že toužíme po

² Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: Uvedení do díla*. Brno: CDK, 2008, s. 9.

³ Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: Uvedení do díla*. Brno: CDK, 2008, s. 39, 20.

⁴ Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: Uvedení do díla*. Brno: CDK, 2008, s. 23.

stejném objektu, jako on. Pokud není možné, aby objekt mohli sdílet všechny po něm toužící aktéři, objevuje se rivalita, která může vyústit v násilí.⁵

Proces, který je nazýván „mimetický mechanismus“⁶, zahrnuje několik na sebe navazujících složek. Těmi jsou mimetická touha, mimetická rivalita, mimetická (obětní) krize a volba obětního beránka. Výchozím bodem je touha, která má mimetickou povahu. Ze své podstaty se liší od biologicky determinovaných potřeb či žádostivosti (žízeň, chuť na jídlo apod.), neboť je naopak podmíněna kulturně. Charakteristickým rysem touhy, významným pro mimetický mechanismus, je její neautenticita. Autentická touha totiž podle René Girarda neexistuje. Každá touha je naopak vedena prostřednictvím nápodoby druhé osoby, tj. lidé se vzájemně napodobují v tom, po jakém objektu touží. Lidská touha se tím stává produktem mimóze, neboli nápodoby. Girard zároveň rozlišuje mezi touhou akviziční, která se soustředí na určitý objekt a touhou metafyzickou, která není směřována na vlastnictví objektu, ale má spíše transcendentální podobu touhy po plnosti bytí.⁷

V rámci mimetické touhy rozlišujeme mezi subjektem, objektem a vzorem subjektu. Subjekt v důsledku mimóze, tedy napodobováním tužeb svého vzoru, touží po stejném objektu. Pokud se subjekt pohybuje v jiném prostředí než jeho vzor, hovoříme o tzv. vnější mimézi, či vnějším zprostředkování. Tento typ je bezpečnou formou miméze, neboť určité rozdíly (např. společenské) mezi těmito aktéry nedovolují, aby mezi nimi došlo ke konfliktu. Druhým typem je tzv. vnitřní zprostředkování, kdy je subjekt a jeho vzor ve stejném prostředí. V tomto případě se objekt stává dosažitelným pro oba aktéry, což může vést k soupeření. Postupně dochází ke vzájemnému napodobování subjektu a vzoru, přičemž objekt ustupuje do pozadí a stává se jen záminkou ke konfliktu.⁸

⁵ Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: Uvedení do díla*. Brno: CDK, 2008, s. 47.

⁶ GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Astro Rocha*. Brno: CDK, 2008, s. 47.

⁷ Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: Uvedení do díla*. Brno: CDK, 2008, s. 10, 19, 28.; Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Astro Rocha*. Brno: CDK, 2008, s. 44-47.

⁸ Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: Uvedení do díla*. Brno: CDK, 2008, s. 31.; Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Astro Rocha*. Brno: CDK, 2008, s. 47, 48.

Působením mimetické touhy, která se vymkla kontrole, se společnost ocitá v krizi a hrozí její rozvrat. Podle René Girarda je tato krize řešena prostřednictvím mechanismu obětního beránka. Dalo by se říci, že podstatou mechanismu obětního beránka je poptávka po uchování, vytvoření či obnově vnitřního řádu a harmonické rovnováhy ve společnosti. Vzhledem k tomu, že lidé mají podobné touhy, což může vést ke konfliktům a násilí, byly v dnešní moderní době vytvořeny instituce v podobě policie, soudů apod., jejichž existence má bránit šíření mimetické rivality a násilí ve společnosti. Pokud však tyto instituce chybí, společnost není chráněna před nebezpečím mimetické touhy a násilí. U výše zmíněných institucí může rovněž docházet k jejich oslabení a to především v dobách krize, jejíž příčiny mohou být vnější (např. epidemie) nebo vnitřní (politické nebo náboženské konflikty). Krizové situace znamenají ztrátu vlastní sociálnosti a zánik pravidel a odlišností, jimiž je dán kulturní řád. Krize poskytuje prostor pro perzekuce, neboť možným východiskem z krize je přesměrování násilí a nenávisti všech proti všem na jedinou oběť, která ztělesňuje veškeré zlo, a která je, dle mínění ostatních, za krizi zodpovědná. Dochází tedy ke sjednocení a usmíření mezi rivaly prostřednictvím nalezení a potrestání společného nepřítele, kterého označujeme jako obětního beránka.⁹

Obětní beránek je ztělesněním absolutního zla, tj. viníkem za vzniklou krizi. Zároveň představuje absolutní dobro, neboť jeho nalezením a následně odstraněním došlo ve společnosti k obnovení ztracené harmonie, míru a vnitřního řádu. Oběť tak získává status posvátného, neboť krizi nejen vyvolala, ale také vyřešila. Významným charakteristickým znakem mechanismu obětního beránka je skutečnost, že takto označená osoba či skupina lidí je obviněna a pronásledována neprávem, ovšem její pronásledovatelé jsou přesvědčeni o správnosti svého jednání. Obvykle se obětním beránkem stává osoba či skupina lidí, která je nějakým způsobem odlišná od zbytku společnosti; je velmi zranitelná; často zaujímá postavení na okraji společnosti. Příslušnost k určité etnické nebo náboženské menšině bývá častým kritériem výběru za oběť. Tuto pravděpodobnost výběru zvyšuje rovněž tělesné postižení či znetvoření, tedy rysy, které jsou považovány za znamení viny.¹⁰

⁹ Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: Uvedení do díla*. Brno: CDK, 2008, s. 53-75.; Srov. GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 19.

¹⁰ Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: Uvedení do díla*. Brno: CDK, 2008, s. 46, 56-57.; Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Astro Rocha*. Brno: CDK, 2008, s. 61.; Srov. GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 13,24.

1. STOLETÍ DEVATENÁCTÉ A DVACÁTÉ

Jak již bylo avizováno v úvodu, tato část bude zaměřena především na popis období konce 19. a začátku 20. století a to z historické, společenské a antropologické perspektivy s ohledem k významu a vlivu jednotlivých faktů a událostí pro nástup nacistické ideologie. Následně budou tyto události představeny optikou Adolfa Hitlera, která se vtělila do ideologie Národněsocialistické německé dělnické strany. Tato část by měla poskytnout náhled na tehdejší společenskou situaci a zodpovědět tak jednu ze základních výzkumných otázek, tj. jaké historické podmínky připravily emancipaci nacistické ideologie na politické scéně?

1.1. Historické pozadí

Autor knihy *Krvavé země*, Timothy Snyder, spatřuje kořeny nacismu v první světové válce, tj. v událostech let 1914 – 1918 a následujících. První světová válka byla ozbrojeným konfliktem mezi tzv. centrálními mocnostmi (německé císařství, habsburská monarchie, Osmanská říše, Bulharsko) a tzv. mocnostmi Dohody (Francie, Ruská říše, Velká Británie, Itálie, Srbsko, Spojené státy). Vítězství Dohody a následné poválečné smlouvy z Versailles, Saint-Germain, Sévres a Trianonu měly za následek zánik tří předválečných imperií (habsburského, německého, osmanského), která byla nahrazena národními státy a demokratickými republikami. Tak dochází k radikální proměně v oblasti politiky a státního zřízení, letitá impéria jsou rozbita a dynastická vláda císařství je nahrazena myšlenkou, že lid je svrchovaným správcem svých záležitostí.¹¹

„První světová válka rozvrátila kapitalistický řád a oslabila velké říše“¹², v jejím důsledku došlo ke změně podoby mapy Evropy. Německo, které bylo obviňováno z rozpoutání světového konfliktu, přišlo o část svého území a obyvatelstva a také o právo udržovat pravidelnou armádu. Za hranicemi nového Německa žilo přibližně deset milionů bývalých poddaných habsburské monarchie hovořících německy, kteří se stali po novém uspořádání Evropy součástí např. Československa nebo Rakouska. Existence Rakouska jako samostatného státu byla německými obyvateli vnímána negativně, naopak by uvítali jeho

¹¹ Srov. SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha, Litomyšl: Nakladatelství Paseka a Prostor, 2013, s. 22.

¹² SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha, Litomyšl: Nakladatelství Paseka a Prostor, 2013, s. 24.

připojení k Německu. Zastáncem tzv. anšlusu, byl také vůdce Národněsocialistické německé dělnické strany (NSDAP) založené roku 1920, Adolf Hitler.¹³

V prvních poválečných letech trpělo Německo hyperinflací a politickým chaosem. I přes nepříznivou situaci si však udrželo pozici mezi nejmocnějšími zeměmi Evropy např. co do počtu obyvatel či průmyslového potenciálu.¹⁴

Dne 29. října 1929 však došlo ke zhroucení amerického trhu s akciemi. Tento den je označován jako Černé úterý. Tím pro svět začíná období tzv. Velké hospodářské krize, která postihla také německou ekonomiku.¹⁵ Po několika letech souvislého ekonomického růstu tak dochází ke zhroucení německého hospodářství, které mimo jiné vyvolalo strach z případné komunistické revoluce, jako prostředku proti hospodářskému kolapsu. Tyto okolnosti měly značný vliv na vzestup Hitlerovi moci. V lednu 1933 byl jmenován kancléřem, v následně vyhlášených volbách získali nacisté 43,9 procenta hlasů a 288 z 647 křesel v Reichstagu.¹⁶

V tomto hospodářsky nelehkém období, kdy se zdálo, že liberální demokracie selhává, dokázala sovětská i nacistická vláda účinně využít vzniklé situace k umocnění svého vlivu pod dojmem, či příslibem, že dokáží na hospodářský kolaps odpovědět. Velká hospodářská krize, která zdiskreditovala principy volné trhu, parlamentní demokracii a národní státy, poskytla oběma ideologiím argumenty a důkazy pro odmítnutí právní a politické podoby poválečného uspořádání i jeho hospodářských a sociálních základů, protože stávající vlády nebyly schopné zabránit, případně odvrátit katastrofu, kterou přivodilo tržní hospodářství.¹⁷

Demokracie v Německu znamenala v podstatě nový systém, jehož vznik se de facto překrýval s Versailleskou mírovou smlouvou, kterou část německého obyvatelstva vnímala jako potupu a hanbu. Splácení reparací - tj. náhrada škod způsobených německými ozbrojenými silami na spojeneckém civilním obyvatelstvu - vyplývající z této smlouvy a masivní nezaměstnanost, která počátkem třicátých let ochromila německé hospodářství, byla přičítána právě demokracii.¹⁸

¹³ Srov. SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha, Litomyšl: Nakladatelství Paseka a Prostor, 2013, s. 29.

¹⁴ Srov. SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha, Litomyšl: Nakladatelství Paseka a Prostor, 2013, s. 29.

¹⁵ Srov. SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha, Litomyšl: Nakladatelství Paseka a Prostor, 2013, s. 34.

¹⁶ Srov. SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha, Litomyšl: Nakladatelství Paseka a Prostor, 2013, s. 34.

¹⁷ Srov. SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha, Litomyšl: Nakladatelství Paseka a Prostor, 2013, s. 36-37.

¹⁸ Srov. REES, Laurence. *Nacisté: dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 37.; Srov. LONGERICH, Peter. *Dutschland 1918-1933: Die Weimarer Republik*. Hannover: Fackelträger-Verlag GmbH, 1995, s. 115.

Všeobecného pocitu nefunkčnosti kapitalistického zřízení státu využili nacionální socialisté v Německu svou příležitost a snažili se vylíčit kapitalismus i komunismus jako zhoubné radikální alternativy. Proti šílenství kapitalistické a komunistické ideologie se nacionální socialismus stavěl jako vláda rozumu. Národní socialisté prezentují a vnímají sami sebe jako zachránce Německa i celého světa - zachránce, který obnoví ztracenou stabilitu.¹⁹ Jde tedy o typickou situaci, která souvisí se samotnou podstatou fungování mechanismu obětního beránka – svět se ocitá v krizi, je třeba hledat viníka a následně obnovit nebo nastolit nový společenský řád.

1.2. Hitlerova kritika společnosti

Vzhledem ke skutečnosti, že jednou z hlavních postav reprezentujících nacistický režim, byl vůdce Národněsocialistické německé dělnické strany Adolf Hitler, uvedu nyní příklady jeho kritických postojů k soudobé německé republice i německé společnosti obecně, a to s odkazem na skutečnost, že kritika tehdejšího společenského řádu, resp. chaosu, charakterizovaného všeobecnou krizí, je jedním z aspektů teorie obětního beránka, která pak dle tohoto principu vede k označení konkrétního viníka, k sílící snaze a ochotě ho zničit a obnovit tak přirozenou rovnováhu.

Nejprve se zaměříme na Německo v letech 1918-1932 z pohledu politického fungování nově vzniklého státu, tj. Výmarské republiky. Jak již bylo uvedeno výše, parlamentní demokratický systém vlády zavedený v poválečném Německu, byl spjatý s Versailleskou mírovou smlouvou. Nově vzniklá Výmarská republika a její demokracie byla zřízena pod vnějším tlakem vítězné strany Spojenců a postavena na nepříliš pevných základech, tj. z trosek bývalého německého císařství, které bylo transformováno v demokratickou parlamentní republiku.²⁰

Nastolený politický systém však neměl dlouhého trvání a demokracie byla v roce 1933 vystřídána totalitní diktaturou v podobě nacistického režimu. Jednou z příčin byla mimo jiné skutečnost, že parlamentní forma vlády neměla v Německu žádnou tradici. Politické strany, které po volbách do Národního shromáždění dne 19. 1. 1919 vytvořili výmarskou koalici, neměly žádnou zkušenost s parlamentarismem, tj. politickým mechanismem charakterizovaným kontrolní činností parlamentu a zodpovědností vlády parlamentu. Slabinou německých politických stran byla rovněž jejich vnitřní nestabilita a také skutečnost, že oproti

¹⁹ Srov. SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 41-43.

²⁰ Srov. MORAVCOVÁ, Dagmar. *Výmarská republika: problémy demokracie Německu 1918-1932*. Praha: Karolinum, 2006, s. 17, 28.

politickým stranám v západní Evropě prošly odlišným historickým vývojem, což představuje historickou zátěž, kterou trpěly německé politické strany po celé období trvání Výmarské republiky. Jejich slabostí byla neschopnost provést změnu svých tradičních ideologických a programových zásad, své vnitřní struktury i vztahu ke konkurenčním stranám, což mělo za následek obtížné uzavírání kompromisů a ustavování vládních koalic. Svou roli sehrála i neochota přijmout změněnou úlohu v nově nastoleném politickém systému. Mezi obyvateli přetrvával tradiční odpor k parlamentarismu jako formě vlády. Transformace systému politických stran se tak potýkala s mnoha problémy a narážela na překážky v podobě nízké prestiže politických stran a přetrvávající ideologie, že stát stojí nad stranami.²¹

Struktura politického systému byla tvořena zákonodárnou mocí, kterou představoval říšský sněm a říšská rada, která představovala spíše poradní orgán s omezeným právem zasahovat do zákonů přijatých sněmem. V čele vlády stál říšský kancléř, který i se svými ministry podléhal kontrole sněmu. Sněm rovněž vyslovoval ne/důvěru kancléři i jeho ministrům. Výkonnou moc představoval prezident, mezi jehož pravomoci patřilo jmenování a propuštění říšského kancléře. Říšský prezident rovněž disponoval zvláštními pravomocemi na základě čl. 48 ústavy (zavést výjimečný stav, přechodně zrušit základní občanská práva, rozpustit sněm aj.). Soudní moc, která byla nezávislá, představoval státní soud a později nově zřízený státní soud na ochranu republiky, který se zabýval násilnými činy proti republice a členům vlády.²²

Adolfu Hitlerovi problémy a neduhy politického systému neunikly. Kritice stávajícího demokratického systému, resp. parlamentního principu a principu veřejného mínění, jsou věnovány některé stránky v jeho knize *Mein Kampf*. Podle Hitlerova přesvědčení se jedná o nesprávný systém, který definuje jako nesmyslný a nebezpečný lidský zmatek. Vláda je jen vykonavatelkou vůle většiny, tj. právo konečného rozhodování je přeneseno na parlamentní shromáždění. To znamená, že konečné rozhodnutí činí lidé, kterým dle Hitlerova mínění, chybí potřebné předpoklady pro objektivní posouzení projednávaných záležitostí (adekvátní znalosti a zkušenosti, příslušné ekonomické vzdělání apod.) a též správné vlastnosti a schopnosti ducha a rozumu. Z politiky se vytrácí zodpovědnost, neboť důsledkem parlamentního principu rozhodování je zodpovědnost za konkrétní – a to i pro národ škodlivá – rozhodnutí připsána celému shromáždění nikoliv konkrétnímu jednotlivci. Za tímto typem

²¹ Srov. MORAVCOVÁ, Dagmar. *Výmarská republika: problémy demokracie Německu 1918-1932*. Praha: Karolinum, 2006, s. 28, 30, 31, 216.

²² Srov. MORAVCOVÁ, Dagmar. *Výmarská republika: problémy demokracie Německu 1918-1932*. Praha: Karolinum, 2006, s. 46, 47.

politického systému stojí podle názoru Adolfa Hitlera v pozadí Žid coby skrytý hybatel.²³ Tento skrytý hybatel z podstaty věci, nemůže být volán k zodpovědnosti za neduhy systému, který vytvořil.²⁴ Otázkou zodpovědnosti Žida za neduhy společenského systému se budeme zabývat ve čtvrté kapitole.

Oproti parlamentární demokracii existuje podle Hitlerova pojetí ještě jiný typ a tím je skutečná germánská demokracie postavená na principu svobodné volby vůdce, který je zavázán převzít veškerou zodpovědnost za své jednání. Nad nejdůležitějšími problémy společnosti se nevede diskuze a následně není prováděno hlasování, které by odhalilo vůli majority. Vždy se totiž jedná o rozhodnutí jediného člověka, který je svým majetkem i životem zodpovědný za svá rozhodnutí. Smyslem této demokracie je zabezpečit, aby se vůdcem nestal jakýkoli nedůstojný snaživce. Jen skutečně silná, morální a důstojná osobnost může na sebe převzít tak velký úděl zodpovědnosti.²⁵

Také marxistické učení, jehož vzestupu se Německo obávalo, bylo terčem Hitlerovi kritiky. Byl přesvědčen, že tento systém nutně musí vést ke zhroucení lidské kultury a ke zpusťování světa. „Židovské marxistické učení odmítá aristokratický princip přírody a klade namísto věčného privilegia síly a moci masu a její mrtvolnou váhu. Popírá tedy v člověku význam národa i rasy a tím odebírá lidstvu předpoklad existence a kultury. Toto by jako základ univerza vedlo myšlenkově k zániku každého pro lidi pochopitelného řádu. A tak jako v tomto největším poznatelném organizmu mohl být výsledkem realizace takového zákona pouze chaos, tak pro Zemi a obyvatele této hvězdy by to znamenalo jejich zánik.“²⁶ „Poslední záchranou v tomto případě zůstával boj, boj všemi prostředky, které si lidský duch, rozum a vůle mohou představit, bez ohledu na to, komu pak osud přihodí na misku vah své požehnání.“²⁷

Podle mínění Adolfa Hitlera dochází v německém prostředí od konce 19. století rovněž k poklesu všeobecné kulturní úrovně. Pojem kultura v jeho pojetí není totožný s používaným termínem civilizace, tu naopak vnímá jako nepřítel duchovní a životní úrovně. Podle Hitlerova přesvědčení je umělecké prostředí a kultura obecně zasažena cizími prvky, o kterých hovoří jako o „semenech způsobujících vznik bujné vegetace, která kulturu

²³ Skrytý hybatel: židovská populace zasahuje svým vlivem do oblasti politiky, bankovníctví, hospodářství, kultury, tisku apod. Většině obyvatel je však zásadní úloha Židů skryta. Hitler si naopak uvědomuje, kdo stojí v pozadí.

²⁴ Srov. HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 80-85.

²⁵ Srov. HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 85.

²⁶ HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 67.

²⁷ HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 66.

zamořuje a časem zcela zardousí“²⁸. Jedná se o úpadek v oboru malířství v podobě nových směrů, tj. kubismus a dadaismus, úpadek divadel, moderní německé poezie a literatury aj., přičemž charakteristickým znakem tohoto období úpadku je, že nové směry produkují kýč namísto umění a zároveň haní všechny skutečné velikány minulosti.²⁹

Města ztrácejí charakter kulturních center a stávají se jen místem poskytujícím pouhé ubytování stovkám a tisícům lidí, bez jakékoliv přidané hodnoty. Z měst se vytrácí umění a krása. Hodnotná umělecká díla jsou většinou odkazem minulosti, zatímco novodobé prvky či monumentální stavby, které by zachycovali soudobé umění jako odkaz pro budoucí generace, téměř chybí. V důsledku kulturního úpadku měst dochází ke snižování schopnosti obyvatel vnímat krásu umění a rozlišovat mezi skutečnými uměleckými hodnotami a mezi pouhým kýčem.³⁰

Cizí, nežádoucí vlivy je možné pozorovat také v oblasti politiky v podobě nových revolučních hnutí, která kritizují a znevažují dřívější formy o to více, čím jsou sama podřadnější. Adolf Hitler hovoří o epidemii, která se šíří v podobě nerozhodnosti, absence vůle a zbabělosti před odpovědností, což již bylo částečně zmíněno v části týkající se jeho kritiky demokracie.³¹

Výše prezentované Hitlerovy postoje lze shrnout v tom smyslu, že Adolf Hitler je kritikem moderní doby, která do starých pořádků přináší nové, cizí faktory rozvracející stávající řád. Za takovéto škůdce a rozvraceče řádu považuje Hitler především židovství a marxistické učení, které je podle jeho přesvědčení dílem Židů, a které prostupovalo hospodářstvím i politikou v podobě sociálně demokratické strany. Tyto a další faktory, které měly negativní a ohrožující dopad na německý národ, dává do souvislosti s činností a vlivem židovského obyvatelstva. Šíří se ve všech oblastech politického i sociálního života, kde napadají a otravují vše dobré. V zájmu německého lidu, ale rovněž celého světa – vzhledem k Hitlerovu globálnímu pojetí – je nutné tyto nežádoucí prvky, které jsou příčinou úpadku, eliminovat a vymýt, aby bylo možné znovu nastolit ztracenou rovnováhu a obnovit fungující řád společnosti.

Značná část německého obyvatelstva vnímala politické a společenské změny v souladu s Hitlerovým kritickým pohledem. Viděno očima německého obyvatelstva, byla uplynulá léta

²⁸ HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 200.

²⁹ Srov. HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 199-201.

Úpadek umění byl označován německým termínem Entartete Kunst, který vychází ze slova entartung, tedy degenerace. Tímto termínem byla označována většina moderního umění od výtvarného umění až po literární díla. Díla označená termínem Entartete Kunst, byla odstraněna muzeí, zabavena a zničena, nebo prodána do zahraničí. Jejich autoři měli zakázáno pracovat a vystavovat.

³⁰ Srov. HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 203-205.

³¹ Srov. HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 201-202, 320.

ve znamení první světové války, která připravila zemi o mladé muže a skončila celonárodní hanbou; mírová smlouva připravila zemi o velká území a postihla ji reparacemi; následovala inflace, která lidem znehodnotila jejich úspory; politické strany se mezi sebou neustále jen hašteřily; v zemi byla vysoká nezaměstnanost. Je tak vcelku pochopitelné, že na první léta nacistického režimu, která byla ve znamení stoupajících výdělků, snižování nezaměstnanosti apod., vzpomíná podle Laurence Reese přes 40 % dotazovaných Němců, jako na dobré časy.³² Jako příklad můžeme uvést Ernu Kranzovou. Ta na období kolem roku 1934 vzpomíná jako dobu, která dle jejího vyjádření „*poskytovala záblesk naděje ... nejen nezaměstnaným, nýbrž všem, protože jsme všichni věděli, jak jsme ušlápnutí.*“³³ Z výše uvedeného jasně vyplývá, že nacistický režim byl chápán jako východisko, jako zachránce z neutěšené situace let předcházejících. Je zřejmé, že pokud lidé žili dlouho v chaosu a ponížení, vítají následně pořádek a bezpečnost, které reprezentoval nacistický režim.³⁴

K dokreslení situace, ve které se Německo nacházelo před nástupem nacismu, můžeme rovněž uvést výpovědi samotných bývalých nacistů, se kterými se Laurence Rees setkal, a které korespondují s výše uvedeným. Autor přiznává, že na otázku, proč jednotliví nacisté, se kterými se setkal, dělali to, co dělali (myšleno nacistické zločiny), očekával v podstatě otřepanou alibistickou odpověď v duchu prostého plnění rozkazů. Namísto této odpovědi se mu však dostalo doznání, že se dopouštěli zločinů, poněvadž byli v té době přesvědčeni o tom, že je to správné. Byli přesvědčeni, že jejich podpora Hitlera byla vlastně racionální odpovědí na situaci, v níž žili. Shodně s mnoha jinými Němci uváděli, že se cítili poníženi Versaillskou smlouvou, poukazovali na těžké období bezprostředně po skončení první světové války poznamenané revolucemi, hyperinflací, masovou nezaměstnaností a krachy podniků. Z jejich výpovědi vyplývá potřeba silného muže, který by dokázal obnovit národní hrdost a zabránil narůstajícímu nebezpečí v podobě komunismu.³⁵

Z výše uvedené vyplývá, že nově nastolené státní zřízení, tedy demokratická republika, bylo v očích obyvatel dáváno do spojitosti s hospodářskou krizí, za jejíhož viníka byla republika označena. Republika znamenala nedostatek peněz i ideálů, nicotné vyhlídky do budoucnosti, což v lidech probouzelo nostalgické vzpomínky na staré dobré časy v rámci monarchistického zřízení Německa a rovněž nenávisť vůči nové Německé republice, která byla vnímána jako viník všech negativních událostí. Inflace připravila lidi o peníze a také o důvěru ve stávající ekonomický i politický systém, tj. o důvěru v republiku a demokracii.

³² Srov. REES, Laurence. *Nacisté: dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 51-52.

³³ REES, Laurence. *Nacisté: dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 51.

³⁴ Srov. REES, Laurence. *Nacisté: dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 67.

³⁵ Srov. REES, Laurence. *Nacisté: dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 13.

Situace Německa byla vnímána nejen prostými lidmi, ale rovněž inteligencí jako nešťastná, chaotická, vyžadující radikální řešení a tím se měl stát nástup nacismu, který měl Německu i celému světu přinést více pořádku, čistoty, rozhodnosti, práva, vedení a zodpovědnosti.³⁶

1.3. Ideové zdroje nacistické doktríny

Nacistická ideologie je výrazně ovlivněna Darwinovou evoluční teorií z druhé poloviny 19. století a dále rozvojem přírodních věd, tj. poznatků z této oblasti. Zdá se, že se nacistická ideologie inspirovala teorií biologické evoluce, podle níž směřuje vývoj živých bytostí (tedy i lidí) od jednoduchých forem ke složitějším a dokonalejším ve spojitosti s tzv. přirozeným výběrem. Tato teorie se promítá také do oblasti antropologických studií v podobě směru, jež nazýváme evolucionismus, který vychází s „osvícenské koncepce pokroku, podle níž je třeba vývoj chápat jako proces postupného zdokonalování lidstva“.³⁷ Období 19. století, které je charakteristické rozvojem vědy, průmyslu, techniky a dalších oblastí, skutečně nahrává této koncepci pokroku a zdokonalování lidstva.³⁸

Nacistická ideologie sice odmítala osvícenský, ryze optimistický náhled na pokrok a vítězství vědy nad světem přírody. Tuto myšlenku však pojala v darwinovském duchu, tj. „pokrok je možný, avšak výhradně jako důsledek násilného boje vedeného mezi rasami či společenskými třídami“³⁹ Nekonečný zápas ras představoval samu podstatu života, tzn. boj je život, boj je pravda.⁴⁰

V této souvislosti je vhodné podotknout, že Adolf Hitler často odkazuje na rozum a vědu obecně, z čehož je patrný osvícenský vliv. Poukazuje na poznatky z oblasti přírodních věd, a to takové, které korespondují s jeho ideologií. Hovoříme o zákonech přírody - z nich především právo silnějšího - kterým, dle jeho pojetí, je třeba se přizpůsobit. Tyto zákony přírody je nutné zkoumat, aby se člověk nestavěl proti nim. Nový řád, o jehož vytvoření Hitler usiloval, měl být tedy v souladu s přírodou, neboť příroda a její zákony jsou jedinou skutečnou pravdou. Zachování druhu vnímá jako jediné božské přikázání, kterému je ochoten věřit.⁴¹

³⁶ Srov. SPURNÝ, Matěj. *Bijeme na poplach!: německá publicistika proti nacistickému nebezpečí (1930-1933)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 49,53,57.

³⁷ SOUKUP, Václav. *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha: Portál, 2000, s. 23-24.

³⁸ Srov. SOUKUP, Václav. *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha: Portál, 2000, s. 23-24.

³⁹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha, Litomyšl: Nakladatelství Paseka a Prostor, 2013, s. 161.

⁴⁰ Srov. SNYDER, Timothy. *Černá země: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 13.

⁴¹ Srov. HITLER, Adolf. *Monology ve Vůdcově hlavním stanu 1941 - 1944*. Praha: Aurora, 1995, s. 55, 117.

Vliv Charlese Darwina je zřejmý např. z Hitlerova projevu v Kulmbachu 5. února 1928, ve kterém prohlásil: „*Myšlenka zápasu je stará jako sám život. V tomto zápase vítězí silnější, schopnější, zatímco méně schopný, slabý prohrává. Zápas je otcem všeho.. Není to díky zásadám lidskosti, že člověk žije nebo je schopen dominovat nad světem zvířat, nýbrž jedině díky prostředkům nejbrutálnějšího zápasu*“.⁴²

Hitler se snažil aplikovat Darwinovu teorii, podle níž přežívá nejschopnější, na lidskou činnost. „*Bůh se nechová jinak,*“ prohlásil při večeři 23. září 1941. „*Zničehonic svrhne na Zemi spousty lidí, přičemž je na každém, aby se postaral o svou existenci. Lidé jsou vydáni na pospas jeden druhému, až člověk konečně pochopí, že je to vždycky ten silnější, který vítězí. Není to ten nejracionálnější řád věcí? Kdyby tomu bylo jinak, neexistovalo by nikdy nic dobrého. Kdybychom nerespektovali zákony přírody a protivili se svou vůlí právu silnějšího, jednoho dne by nás opět pohltila divoká zvířata – tato divoká zvířata by později sežral hmyz, takže by nakonec na Zemi nezůstalo nic než mikroorganismy.*“⁴³

Struktura života tkví v rozdělení živočichů do druhů, které jsou odsouzeny k vnitřnímu odloučení a nekonečnému boji na život a smrt. Stejně tak je tomu podle Hitlerova přesvědčení v lidské sféře. Lidské rasy představují stejnou veličinu, jakou jsou živočišné druhy. Vzhledem k tomu, že ty nejvyšší rasy se stále ještě vyvíjejí z nižších, znamená to zároveň možnost vzájemného křížení, které ovšem představuje hřích. Rasy by si naopak měly počínat jako druhy, tzn. pářit se jen mezi sebou a usilovat o vybití těch odlišných. Tento princip je podstatou zákona rasového boje, který nikdy neskončí, nemá ani žádný spolehlivý výsledek – rasa tak může dospět k triumfu a rozkvětu nebo zaniknout.⁴⁴

Kromě aplikace poznatků z oblasti Darwinovy evoluční teorie je pro pochopení holocaustu, které znamenalo záměrné zabití určité skupiny lidí, nutné poukázat na způsob, jakým Adolf Hitler uvažoval, tj. z hlediska celé planety, z hlediska ekosystémů, přičemž Židy považoval za ránu na těle přírody. Uvědomoval si, že přírodní zdroje i zemský povrch naší planety má své limity a tyto přesně vymezené hranice je třeba znát. Existence – tedy i ta lidská - tak spočívá v boji o půdu.⁴⁵

Významným aspektem v rámci nacistického světónázoru, byla skutečnost, že Hitler spojil politiku s přírodní vědou. Tak bylo možné vydávat politické problémy za vědecké a naopak, což umožňovalo interpretovat všechna faktická data podle vzorce dokonalého světa

⁴² REES, Laurence. *Nacisté: dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 33.

⁴³ REES, Laurence. *Nacisté: dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 33.

⁴⁴ Srov. SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 10-12.

⁴⁵ Srov. SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 10-12.

rasového krveprolití, jehož dokonalost kazí dehumanizující vliv Židů. V rámci své ideologie pracuje s fenoménem globalizace a to jej vede k celoplanetární perspektivě. Pokud se vyskytne problém, jehož rozsah je skutečně planetární – což je dnes velmi aktuální téma týkající se např. klimatických změn - je zřejmé, že také bude vyžadovat globální řešení. Zdánlivým řešením se pak může jevit nalezení globálního nepřítele. V době nacistické éry byl za takového globálního nepřítele označen Žid, který byl považován za původce planetární nerovnováhy a díky spojení vědy a politiky byl zároveň politickým nepřítelem. Jediným racionálním řešením pak byla eliminace tohoto politického nepřítele a jedinou rozumnou politikou byla očista planety.⁴⁶ Jak ukázal nacistický režim, skrývá tato velmi jednoduchá a naprosto racionální úvaha, reálnou hrozbu, která měla v období 2. světové války podobu holocaustu. Je zarážející, že rozum, na který jsme my lidé tolik pyšní, a realistické vidění světa může s naprostou samozřejmostí vyústit v nelidské zacházení s lidmi, kteří nesplňují určitá požadovaná kritéria společnosti.

1.4. Hitlerovi zkušenosti s židovským obyvatelstvem

Již několikrát bylo v předchozích odstavcích zmíněno jméno Adolf Hitler. Většinu lidí se ve spojitosti s holocaustem a druhou světovou válkou jako první vybaví právě tento muž. Přestože tato práce není primárně zaměřena na postavu Adolfa Hitlera, myslím, že je vhodné upozornit na takové aspekty jeho života, které se odrážejí v nacistické ideologii.

Jak již bylo zmíněno v úvodu, tato část bude především postavena na informacích ze dvou publikací, jejichž autorem je samotný Adolf Hitler, a které tak snáze odhalí jeho myšlenky a světonázor. Jedná se o knihy *Monology ve Vůdcově hlavním stanu 1941 – 1944* a *Mein Kampf*.

Pro pochopení psychologie a uvažování Adolfa Hitlera, bude využita rovněž kniha *Mysl Adolfa Hitlera*, jejímž autorem je americký psychiatr Walter C. Langer. Tato publikace vznikla na základě studie osobnosti nacistického vůdce Adolfa Hitlera vytvořené na zakázku Úřadu strategických služeb ve Spojených státech amerických, resp. na žádost generála Donovana, v letech 1943 - 1944. Byl vytvořen tým zkušených výzkumných pracovníků z oboru psychoanalýzy, jejichž úkolem bylo shromáždit dostatek materiálu z dostupných písemných zdrojů, hlášení zpravodajských služeb i Hitlerových textů. Byly vedeny rozhovory s lidmi, kteří byli po určité období v bližším kontaktu s Adolfem Hitlerem. Poté byla nashromážděná data a informace podrobena zpracování, hodnocení a interpretaci

⁴⁶ Srov. SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 281-286.

tak, aby bylo možné předložit nezaujatý a profesionální psychologický profil Hitlera jako člověka a jeho vztahu k německému lidu. Výsledkem tohoto bádání byla studie, která ob stojí i dnes a to navzdory záplavě nových a nových fakt, informací a svědectví, která se v průběhu let postupně objevila.⁴⁷

Adolf Hitler se narodil 20. dubna roku 1889 a první roky svého života strávil v Braunau an Inn, což bylo městečko ležící na hranici dvou německých států, tj. Rakouska a Bavorska. Právě v umístění svého rodiště vidí jakési šťastné osudové předurčení, neboť považoval opětovné spojení těchto států jako životní úkol každého mladého člověka té doby.⁴⁸ Nutno podotknout, že tento životní úkol se mu podařilo uskutečnit v podobě tzv. anšlusu.

Jedna z hypotéz W. C. Langer, vychází ze zkoumání Hitlerovy rodiny a jeho dětství, které nebylo zdaleka tak idylické, jak jej Hitler popisuje na několika málo řádcích textu své publikace *Mein Kampf*. Otec Alois byl zřejmě velmi dominantní osobnost, která se v domácím prostředí stává tyranem, který hrubě a nemilosrdně bije své děti a manželku. Vůči svému okolí se choval nadřazeně. Matka Klara byla pracovitou, svědomitou, tichou a milou ženou, která byla velmi oddána svým dětem i o třiatdvacet let staršímu manželovi.⁴⁹

Na základě rozboru rodinných vztahů dochází W. C. Langer k hypotéze, která je založena na přesměrování Hitlerových emocí k matce a otci na Německo a Rakousko. Německo, které bylo mladé, silné, se slibnou budoucností, se stalo symbolem Hitlerovy idealizované matky. Oproti tomu Rakousko symbolizující otce, bylo stejně jako on, staré, vyčerpané a zevnitř se rozpadající. Adolf Hitler tak svou nenávist vůči otci přenesl na Rakousko. První světová válka pro něj znamenala příležitost bojovat za svou symbolickou matku, tedy za Německo. Porážka Německa pak pro něj znamenala ponížení symbolické matky, které korespondovalo s ponižováním jeho skutečné matky otcem v době jeho dětství.⁵⁰ „*Tentokrát to byli listopadový zločinci („levicoví politici, kteří sjednali v listopadu 1918 pokořující příměří“⁵¹) a židé, kteří se provinili tímto otřesným skutkem, a Hitler okamžitě přenesl svoji potlačovanou nenávist proti těmto novým pachatelům.*“⁵²

Výše uvedená hypotéza W. C. Langer, která vychází z jeho zkoumání Hitlerovi osobnosti, může podle mého názoru pomoci při objasnění otázky, proč se terčem útoku nacistické ideologie stali právě Židé. I zde nalézáme prvky mechanismu obětního

⁴⁷ Srov. LANGER, Walter C. *Mysl Adolfa Hitlera*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2017, s. 18-33, 246.

⁴⁸ Srov. HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 25.

⁴⁹ Srov. LANGER, Walter C. *Mysl Adolfa Hitlera*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2017, s. 113, 114, 122.

⁵⁰ Srov. LANGER, Walter C. *Mysl Adolfa Hitlera*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2017, s. 164-167.

⁵¹ REES, Laurence. *Nacisté: dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 19.

⁵² LANGER, Walter C. *Mysl Adolfa Hitlera*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2017, s. 167.

beránka - za ponížení Německa (matky), tj. za veškeré zlo jsou zodpovědní listopadoví zločinci a Židé.

Stejně tak byly Židé v komisi, která vynesla jednoznačný odmítavý verdikt, když se Adolf Hitler pokusil složit zkoušky na akademii na studium malířství. Po tomto osobním neúspěchu následovalo pět let strávených ve Vídni plných bídy a strastí. Živil se jako pomocný dělník a drobný malíř. Právě díky této životní fázi v chudobě a nejistotě byl, jak píše, donucen odložit omezené maloměšťácké klapky z očí. Naučil se poznávat lidi, rozlišovat pouhé zdání od skutečnosti, vnímal nezaměstnanost, bídu, mravní otrlost i nízkou úroveň ducha svých druhů a další nedostatky v organizaci tehdejšího hospodářství i kultury. Svůj život si zpestřoval občasnou návštěvou opery a především četbou knih. Podle svých slov si tak vytvořil základy vědění a utvářel se jeho obraz světa a světový názor. V této době také rozpoznal dvě velká nebezpečí pro německý lid a to marxismus a židovství.⁵³

Pod dojmem života ve Vídni se v Hitlerovi probudil zájem o sociální otázky, které začal studovat a také o vše, co souviselo s politikou. Dostal se do kontaktu se sociálnědemokratickou stranou a jejím světovým názorem. To jej dovedlo k přesvědčení, že se jedná o morovou nákazu, která se skrývá za maskou sociální počestnosti a lásky k bližnímu. Je tedy nutné od ní svět osvobodit, jinak by to mohlo vést k zániku lidstva.⁵⁴

V této době se také setkává s otázkou židovství a antisemitismu. Pohled na muže oblečeného v dlouhém kaftanu a s černými lokny jej donutil k zamyšlení nad otázkou, zda tento muž je také Židem, neboť Židé, které dosud poznal, takto nevypadali. Následně tuto prvotní otázku přehodnotil - bylo nutné především zodpovědět, zda je tento muž také Němec. Odpovědi se snažil nalézt v knihách a prostřednictvím svého vlastního pozorování a úsudku. Dospěl k přesvědčení, že Židé nejsou Němci, kteří se odlišují jen svým zvláštním vyznáním, naopak jsou skutečným národem. Vnímal jejich odlišnosti, jejich špinavé páchnoucí oblečení, ze kterého mu dle jeho slov bylo mnohdy zle. Kromě tělesné nečistoty si uvědomoval i jejich morální špínu.⁵⁵ Za nešvarem v jakékoliv oblasti stál právě Žid, ten byl zodpovědný za „*filmové a divadelní hlouposti a kýče*“⁵⁶, jeho činnost negativně poznamenala tisk, umění, literaturu. Hitler zde hovoří o židovském duchovním moru, kterým byl německý národ infikován. Poznal také, že právě Žid je vůdcem sociální demokracie.⁵⁷

⁵³ Srov. HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 37-44.

⁵⁴ Srov. HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 46-49.

⁵⁵ Srov. HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 61-64.

⁵⁶ HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 63.

⁵⁷ Srov. HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 61-64.

Studiem židovské otázky dospěl k poznání, že židovské marxistické učení je hrozbou, která by v konečném důsledku znamenala zánik lidstva, kterému předchází zánik řádu a následný chaos, jak již bylo popsáno v předchozí kapitole.

Když v roce 1913 opouštěl Vídeň, odcházel s pocitem hořkého zklamání z nenaplněných snů o kariéře velkého umělce a pocitem křivdy, které se na jeho talentu dopustilo toto město ovládané Židy a zednáři. Pod dojmem, který v něm toto město zanechalo, a které označoval jako Babylon ras, se z Hitlera stává velkoněmecký nacionalista a antisemita.⁵⁸

V souvislosti s touto charakteristikou Hitlera jako německého nacionalisty je vhodné uvést, že Timothy Snyder toto Hitlerovo označení odmítá. Dle jeho názoru nebyl Hitler nacionalistou ve smyslu nezdolné víry ve vítězství Německa, neusiloval o rozšíření německého státu. Označuje ho za rasového anarchistu, který byl přesvědčen o nutnosti obnovy přirozeného stavu. Tuto teorii potvrzuje i postoj Hitlera po neúspěšném vojenském tažení do SSSR během druhé světové války. *„Pokud německý lid nemá dost sil a oddanosti, aby za svou existenci prolil krev, pak nechť je zničen jiným, silnějším. Nebudu pro německý lid ronit slzy.“*⁵⁹ Je zřejmé, že pro Hitlera je důležitější přirozený stav věcí, právo silnějšího, než skutečnost, kdo je tím silnějším národem.

Na tomto místě bych chtěla upozornit na některé aspekty mechanismu obětního beránka, které jsou zřejmé z výše uvedeného textu. Žid se – ve shodě s charakteristikou obětního beránka – jeví nejen po fyzické stránce jako odlišný, jiný než ostatní lidé, stojí v pozadí všech špatností, je narušitelem řádu, což vede k chaosu a hrozbě zániku lidstva, tj. Žid je zodpovědný za vzniklou krizi a jako takový musí být eliminován, potrestán, případně zničen, aby mohlo dojít k obnovení řádu.

Tato kapitola se kromě uvedení základních zdrojů, ze kterých čerpá nacistická ideologie, zabývala společenskou situací konce 19. a začátku 20. století. Vzhledem k základnímu metodologickému přístupu, kterým je mimetická analýza, jsem první kapitolu psala s cílem zachytit a prokázat, že se německá společnost potýkala s krizí, ať už v oblasti hospodářství a ekonomiky, politiky nebo v oblasti kultury apod. Pro podporu a dokreslení tohoto faktu, jsem kromě historických okolností uvedla kritické hodnocení a názory Adolfa Hitlera na soudobou společnost. Dále jsem zmínila, že rovněž většina německého obyvatelstva

⁵⁸ Srov. HITLER, Adolf. *Monology ve Vůdcově hlavním stanu 1941-1944*. Praha: AURORA, 1995, s. 20.

⁵⁹ SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 215.

vnímala politické a společenské změny v souladu s Hitlerovým kritickým pohledem. Tento stav společnosti, tj. krize, je výchozím bodem při uplatnění mechanismu obětního beránka.

Z popsaných historických událostí a stavu společnosti by tak měla být jednoznačně zodpovězena otázka: Jaké historické podmínky připravily emancipaci nacistické ideologie na politické scéně? Dále je z výše uvedeného textu a za pomoci aplikace principu obětního beránka zřejmé, jaké východisko z této situace bylo jediné možné – nalézt a potrestat oběť, která ztělesňuje veškeré zlo a je dle mínění ostatních zodpovědná za současný stav krize a chaosu. Jak víme z událostí válečných let, vyústil tento princip do podoby holocaustu spáchaného na Židech i na dalších obětech, které nesplňovali kritéria nacistického režimu týkající se představy a rasového vnímání kategorie lidí a podlidé.

2. NACISTICKÉ POJETÍ ČLOVĚKA

Abychom se přiblížili pochopení holocaustu, tj. vyhlazení milionů nevinných lidí (převážně Židů), nestačí na tuto problematiku nahlížet perspektivou uplatnění mechanismu obětního beránka, za kterého označíme židovské obyvatelstvo. Rovněž si musíme položit otázku týkající se pojetí člověka v nacistickém Německu a jeho důsledkům pro tu část obyvatelstva, která nastavená kritéria nesplňovala a to nejen na území tehdejšího Německa, nýbrž celosvětově s odkazem na nacistické globální vidění světa. Tato část bude tedy věnována zodpovězení otázky, jakým způsobem byl chápán člověk v nacistickém Německu, což lze považovat za jeden ze základních pilířů nacistické biopolitiky.

2.1. Vliv osvícenství

Jak již bylo uvedeno výše, nacistický světonázor čerpá své teze a postoje z období nazývaného osvícenství a je rovněž výrazně ovlivněn Teorií evoluce Charlese Darwina. Nejprve se tedy zaměřím na toto období a pokusím se vystihnout osvícenský vliv na nacistické pojetí člověka.

Jak bude uvedeno níže, základním pojmem v rámci nacistické ideologie, která udávala směr politickým rozhodnutím a krokům, je rasa. Rasové nebo etnické předsudky nejsou pro lidský svět žádnou novinkou, existovaly stovky let před nástupem nacismu. Do 19. století však byly vnímány spíše v náboženském kontextu, teprve později dostávají biologický či rasový rozměr.⁶⁰

⁶⁰ Srov. PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 19.

Pod dojmem hesel francouzské revoluce *liberté, égalité, fraternité*, panovala v tehdejší společnosti naděje, že je možné skoncovat se sociálními rozdíly, pokud by se podařilo nastolit rovné podmínky a vládu osvícenských zákonů. Přesto však nebyla rovnost určena každému. Svoboda byla podmiňována užitím rozumu, kterým ovšem nejsou - dle názoru tehdejších filozofů – lidé obdařeni stejnou měrou. David Hume tvrdil, že černošská rasa nikdy nebude ve stejném postavení jako Evropané, neboť inteligence černochů je srovnatelná s papoušky. Stejně tak ženy si nezasluhují stejná práva jako muži, protože - jak byl přesvědčen např. Jean-Jacques Rousseau - nemají tolik rozumu jako muži. I v pokrokové osvícenské době se tedy setkáváme s nepřekonanými předsudky, které hovoří o nadřazenosti určité skupiny lidí.⁶¹

Koncem 18. století, tedy v době sociálních změn provázejících evropskou i americkou společnost, zaznamenáváme snahy o nalezení něčeho stálého v lidské přirozenosti, tj. nalézt nějaký pevný bod lidské přirozenosti, který zůstane stabilní i když je vystaven chaosu měnících se politických vztahů. Do popředí se dostává experimentální věda a rozvíjí se obory jako např. frenologie, jejímž předmětem je porovnávání lidí a zvířat. Ve druhé polovině 19. století se pak začíná objevovat zvýšený zájem o problematiku lidských ras. Jedním z významných představitelů zabývajících se tímto tématem byl hrabě Artur de Gobineau, jehož spis s názvem *Esej o nerovnosti lidských ras* lze označit za přelomový. Gobineau byl první, kdo pokládal rasu za primárního hybatele světových dějin, jinak řečeno: za veškerými významnými události v dějinách stojí změny ve vlivu ras. V souvislosti s tímto přesvědčením pohlížel na světové dějiny jako na dějiny boje mezi rasami.⁶²

Na lidskou rasu je nově pohlíženo jako na vědeckou disciplínu, což je způsobeno narůstajícím vlivem vědy. Prostřednictvím vědy je možné vysvětlit lidskou povahu i společenská pravidla. Od vědy se očekávalo vyřešení sociálních problémů. Pod vlivem Darwinovy teorie se začaly principy přírodního výběru nově aplikovat rovněž na společenské vědy a etiku.⁶³

Myšlenkový směr 18. a 19. století, nazývaný materialismus, který se odvolával na evoluční teorii, znamenal radikální proměnu v náhledu na člověka. Ten je vnímán jako kterákoliv jiná hmotná věc. Skládá se ze stejných prvků a je podroben stejným zákonům jako vše ostatní. Tímto způsobem je - z pohledu materialismu - nutné přistupovat i k životu a vědomí člověka. Veškeré fenomény a procesy života, a to i vědomého a duchovního života

⁶¹ Srov. PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 18.

⁶² Srov. PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 18,19.

⁶³ Srov. PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 19-21.

člověka, je nutné vykládat fyzikálně-chemickými silami a zákony. Lidský život je vnímán čistě biologicky. Život znamená především tělesný život.⁶⁴ „*Jsem zcela a úplně tělo, a nic mimo to; duše je jen slovo pro něco, co patří k tělu.*“⁶⁵

Koncem 19. století vzniká v Německu hnutí, které reagovalo na obavy z degenerace lidského druhu. Základem tzv. eugeniky, či rasové hygieny byl spis Alfreda Ploetze, v němž varoval před různými druhy sociální kontraselekce (války, revoluce, péče o nemocné a poďradné jedince), které podle jeho názoru vedou k degeneraci rasy, a kterým je nutno zamezit, pokud mají přežít jen ti nejsilnější a nejzdravější. Dle Alfreda Ploetze je třeba zabránit válkám a revolucím; mělo by se omezit plození dětí mezi příbuznými nebo velmi mladými či naopak starými lidmi; obyvatelstvo by mělo být chráněno před vlivy alkoholu, sexuálně přenosných nemocí atd., tedy před vlivy všeho, co by mohlo poškodit lidskou zárodečnou plazmu. Ploetz rovněž varuje před lékařskou péčí, která umožňuje přežití a rozmnožování slabých jedinců, kteří by jinak bez lékařské pomoci nepřežili. Nutno podotknout, že tento názor nebyl rozšířen jen v německém prostředí. Britský sociální darwinista John Haycraft považoval nemoci (např. tuberkulóza, krtice či lepra) za rasové přátele, protože napadají jen osoby se slabou konstitucí. Z tohoto pohledu tedy lékařská péče sice pomáhá jednotlivci, ale zároveň ohrožuje rasu.⁶⁶

Věda, objevování přírodních i jiných zákonitostí, rozvoj nejrůznějších oborů a následně možnost aplikovat získané poznatky na bádání o člověku upozaduje člověka jako takového. Místo člověka vidí věda jen pouhý předmět svého výzkumu, člověk je pouhou hmotou. Tento způsob nahlížení na člověka může snadno vést až ke zvrácené nacistické rasové ideologii a k jejím politickým programům jako je rasová hygiena apod. Rasa se v nacistickém Německu stává nevyšším hodnotovým principem a zároveň stojí v samých základech jeho politiky.⁶⁷

2.2. Člověk a jeho pojetí v nacistickém duchu

V prostředí nacistické ideologie je na člověka nazíráno jako na zvíře s jeho zvířecím hodnotovým systémem. Toto pojetí je naprosto v souladu s nacistickým okouzlením sférou přírody a jejími zákony, podle nichž žijí její členové v neustálém zápase, ve kterém vítězí silnější a slabí hynou. Tento zápas na život a na smrt je pro nacistickou ideologii naprosto přirozeným jevem, který přenesli rovněž do sféry lidské společnosti a to na úrovni jednotlivce i společenství, tj. státu. Toto stanovisko reprezentuje např. názor, že dítě, které umírá, by mělo

⁶⁴ Srov. CORETH, Emerich. *Co je člověk?* Praha: ZVON, 1994, s. 32, 33, 36, 38.

⁶⁵ CORETH, Emerich. *Co je člověk?* Praha: ZVON, 1994, s. 38.

⁶⁶ Srov. PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu.* Praha: Academia, 2009, s. 22.

⁶⁷ Srov. PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu.* Praha: Academia, 2009, s. 57.

zemřít, když je slabé. Případně na úrovni státu, je dle tohoto pojetí zcela oprávněné, když silnější stát ovládne slabší.⁶⁸ Vlivem tohoto způsobu vidění světa v duchu zákonů přírody, je možné ospravedlnit dokonce i fyzické zničení lidí podřadné kategorie. Rovněž zničení státu je možné chápat v souladu s přirozeným bojem na život na smrt a Hitler jej považoval za zcela oprávněné - pokud se totiž stát podařilo zničit, znamená to, že měl být zničen.⁶⁹

Jak již bylo uvedeno, koncem 19. století se objevil obor zabývající se eugenikou, neboli rasovou hygienou, která se nesoustředila jen na dobro jedince, ale zaměřovala se na dobro celé rasy. Již zmíněný Alfred Ploetz byl přesvědčen o nutnosti státem řízené eugeniky. Byl spoluzakladatelem Spolku pro rasovou hygienu, který byl založen již v roce 1905, a který usiloval o zdokonalování lidské rasy. V Německu se rasová hygiena postupně prosadila jako součást lékařské vědy a později se stala součástí nacistického pohledu na svět. Do popředí zájmu se dostávalo téma klesající porodnosti a rostoucího počtu duševně chorých. Rasovní hygienici vnímali zvyšování populace jako významný aspekt pro udržení síly národa a rovněž poukazovali na spojitost mezi rasovým zdravím a výkonností státu.⁷⁰

Vize nové společnosti, o níž nacisté usilovali v projektu Tisícileté říše, byla mimo jiné podmíněna nutností řízené reprodukce obyvatel, což bylo v souladu s Ploetzeho přesvědčením o nezbytnosti intervence státu v oblasti rasové hygieny. Je zde tedy zjevná role státu, coby garanta a ochránce zdraví a rasové čistoty národa. V rámci své reprodukční politiky zasahoval stát do svobody svých občanů v oblasti jejich reprodukce a sexuálního života. Požadoval, aby zájmy či plány jednotlivců byly podřízeny zájmům státu, tedy především povznesení árijské rasy nad ostatní a její ochrana před degenerací.⁷¹

V nacistickém pojetí byla eugenika striktně rasově zaměřena. Byla vyjádřením spojitosti mezi individuálním rozhodnutím každého jedince v oblasti reprodukce a mezi přežitím rasy. Zajištěním zdravého, výkonného a rasově hodnotného člověka mělo být dosaženo posílení zdraví národa, čímž měla být zaručena jeho konkurenceschopnost v mezinárodním boji.⁷²

Eugenická problematika ve službách státu získala významné místo v otázce posílení árijské rasy. Zabývala se vnitřním (dědičným) a vnějším (rasovým) nebezpečím, které ohrožovalo německý národ, a které by mohlo vést až k jeho degeneraci. Eugenika byla výrazně ovlivněna Darwinovou evoluční teorií, tedy přirozeným výběrem a právem silnějšího

⁶⁸ Srov. REES, Laurence. *Nacisté: dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 34.

⁶⁹ Srov. SNYDER, Timothy. *Černá země: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 28.

⁷⁰ Srov. PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 22-28.

⁷¹ Srov. GEYER, Michael; FITZPATRICKOVÁ, Sheila. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 124, 125.

⁷² Srov. GEYER, Michael; FITZPATRICKOVÁ, Sheila. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 134, 136.

na přežití. Vycházela rovněž ze znalostí genetiky a zaměřovala se nejen na fyzické, ale i na mentální znaky, kvality a nedostatky, jež sdílejí jedinci určité rasy. Člověk resp. lidská rasa byla definována nejen geneticky a biologicky, ale rovněž z duchovního hlediska. Eugenika byla založena na předpokladu neměnitelnosti genetické výbavy, která vycházela z Mendelovské genetiky, inspirované spisy z 19. století, jejichž autorem byl mnich Gregor Mendel. Podle Mendelovské genetiky dochází v rámci dědičnosti k přenosu určité sady neměnných jednotek, jimiž jsou geny, od obou rodičů. Vlastnosti jedince však určuje jen jedna z obou zděděných. To však neznamená, že druhá sada neměnných jednotek, která se sice v jedinci neprojeví, nebude dále předávána na jeho potomky. Je tomu právě naopak. Možnost, že se tyto předané vlastnosti projeví u dalších potomků, jsou základem i současného pojetí přenosu genetických vlastností.⁷³

Hitler si uvědomoval, že rasová hygiena je důležitým prvkem, který by měl být součástí politiky státu. Do nacistické ideologie se promítlo přesvědčení, že „*kultura národa není jen produktem jeho země či dějin, ale spíše vlastností rasy, která tuto kulturu vytvořila a stala se jejím nositelem.*“⁷⁴ Základem státu je život národa, z čehož vyplývá nejzásadnější úkol státu, tj. zajištění podmínek, které jsou nutné pro jeho zachování, což je možné jen tehdy, pokud zůstanou „*zachovány rasové kvality a dědičné zdraví těla lidu.*“⁷⁵ Vzhledem k tomu, že se v politice nacistického státu stávají biologické pojmy politickými a naopak, dostávají se ke slovu otázky formování a péče o tělesnou a morální stránku člověka,⁷⁶ jako nedílná součást politických opatření. Jedním z opatření, které mělo zajistit vhodné podmínky k rozmnožování árijské rasy, byl nacistický program Lebensborn.⁷⁷

Lebensborn, neboli pramen života, byl nacistický projekt, jehož cílem bylo zalidnění Třetí říše čistokrevnými árijskými jedinci. Do tohoto programu byly pečlivě vybírány ženy a dívky, které splňovaly jednak vizuální standardy nordické rasy, a které byly zároveň oddány Říši. Ženy a dívky byly soustřeďovány ve střediscích Lebensbornu, kde jim bylo zajištěno kvalitní ubytování, strava i lékařská péče. Za ženami docházeli příslušníci SS, kteří s nimi strávili několik dní i nocí a jejichž úkolem bylo plození rasově čistých dětí. Těhotné ženy poté nadále setrvaly v péči Lebensbornu, kde o ně bylo postaráno i po stránce politického vzdělávání, resp. ideologické nacistické propagandy. Po porodu byly ženám děti odebrány, neboť nepatřily jim, ale starost o ně převzala Říše. Projekt Lebensborn se soustředil rovněž

⁷³ Srov. GEYER, Michael; FITZPATRICKOVÁ, Sheila. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 141, 142.

⁷⁴ PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 49.

⁷⁵ AGAMBEN, Giorgio. *Homo sacer: suverénní moc a pouhý život*. Praha: OIKOYMENH, 2011, s. 145.

⁷⁶ Srov. AGAMBEN, Giorgio. *Homo sacer: suverénní moc a pouhý život*. Praha: OIKOYMENH, 2011, s. 145.

⁷⁷ PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 97.

na převýchovu dětí z okupovaných území, které splňovaly rasová kritéria. Takové děti byly rodičům odebrány a poskytnuty k adopci některé z prověřených německých rodin.⁷⁸

Hitlerovým snem a plánem, o jehož naplnění nacisté usilovali, bylo vybudování tisícileté Říše, která měla být královstvím osvobozeného německého Ducha (tj. očištěna od cizích, negativních prvků), a která měla být vybudována na základech rasové teorie o čistotě krve, jejíž podstatou bylo přesvědčení, že čistota krve předurčuje árijský německý národ k rozhodujícímu a vládnoucímu postavení. Tomuto národu je pak nutné zajistit přiměřený životní prostor prostřednictvím vítězného boje, v tomto případě globálního boje proti židovstvu. Klíčovým pojmem nacistické politiky se stalo slovní spojení rasový původ. Rasa, jako nejvyšší hodnotový princip, byla obsažena v samotných základech politiky tzv. Třetí říše. Bylo nutné myslet a jednat v rasových kategoriích.⁷⁹

Představa nového německého člověka byla nutně svázána s kritérii árijské rasy. Cílem bylo udělat z Němců Árijce. Nový německý člověk byl veřejnosti prezentován jako atlet, automobilový závodník, letec apod., což lze vnímat jako nové pojetí válečníka. To koresponduje s požadavkem, aby byl nový německý člověk ochoten zlikvidovat všechny a všechno, co ohrožovalo rasovou jednotu. Měl být ochráncem německého národa před údajnými hrozbami, byl vnímán jako záruka přežití německého národa.⁸⁰

Hlavním úkolem nacistické vlády bylo provádění aktivní politiky, která má usilovat o ochranu rasového zdraví. Bylo nutné zabezpečit podmínky pro zachování národa v souladu s předsvědčením, že životaschopnost národa je možná pouze tehdy, pokud jsou zachovány rasové kvality a dědičné zdraví těla lidu. Podstatou strategie, jejímž prostřednictvím mělo být cíle dosaženo, bylo přesvědčení, že zlepšení fyzické úrovně příští generace může být dosaženo na základě pomoci reprodukci zdravé rasy a to systematickou selekcí a eliminací nezdravých prvků. Po praktické stránce znamenalo naplnění úkolu o ochraně rasového zdraví následující: zvýšit míru porodnosti u schopnějších obyvatel a naopak zabránit neomezenému rozmnožování podřadnějších lidí např. duševně méněcenných, dědičně zatížených apod. Pro dosažení tohoto druhého úkolu hovoříme o prostředcích, jako je eliminace, očištění, evakuace

⁷⁸ Srov. ČERNÝ, Vladimír. Árijské děti pro vůdce: Německý nadčlověk z Lebensbornu. Dostupné z: <https://www.stopplusjednicka.cz/lebensborn-arijske-deti-pro-vudce-2> (20. 2. 2020).; Srov. FIGULA, Topi. Hitlerova pěstírna nacistů – Program Lebensborn. Dostupné z: <https://zoommagazin.prima.cz/hitlerova-kronika/hitlerova-pestirna-nacistu-program-lebensborn> (20. 2. 2020)

⁷⁹ Srov. HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 8.; Srov. PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 57.; Srov. GEYER, Michael; FITZPATRICKOVÁ, Sheila. *Za obzor totalitarismu: srovnání stanilismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 419.

⁸⁰ Srov. GEYER, Michael; FITZPATRICKOVÁ, Sheila. *Za obzor totalitarismu: srovnání stanilismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 408, 409, 416, 438, 456.

případně redukce (tj. likvidace). Na základě Hitlerova rozkazu tak vznikají v Brandenburgu, Hadamaru, Sonnesteinu a Eichbergu centra, která jsou zasvěcenými nazývána ústavy pro eutanazii, oficiálně jsou však označována např. jako Charitativní nadace pro ústavní péči nebo Transport nemocných.⁸¹

K naplnění úkolu v rámci zajištění zdravé rasy bylo tedy nezbytně nutné rozdělit obyvatele, resp. lidské životy, na hodnotné a bezcenné. Hodnotné životy pak bylo třeba s láskou pěstovat, zatímco bezcenné odsunout, což v konečném důsledku mohlo znamenat bezcenný život ukončit, pokud se ukázalo odsunutí jako neschůdné. Péče o hodnotný árijský život je tedy úzce propojena s bojem proti nepříteli (především Židovi a dále duševně chorým aj.). Život jedince se stává současně subjektem i objektem státní politiky, která si klade za cíl udržení dědičného zdraví lidu a to za pomoci jeho upevňování a rovněž odstraňování nežádoucích vlivů, které škodí biologickému rozvoji národa.⁸²

Pro ilustraci rasového pojetí člověka můžeme nyní uvést některé kategorie, do nichž bylo možné obyvatele roztrždit na základě shodných parametrů. Prof. Dr. Hans F. K. Günther se ve svém díle *Kleine Rassenkunde des deutschen Volkes* zabývá jednotlivými rasovými kategoriemi. U každé z nich uvádí pisatel detailní fyziognomický popis. Za základní lidské rasy, které se vyskytují na evropském kontinentu, považuje tyto - severská rasa, západní, dinarická, východní a východně-baltská a rovněž rasa sudetská.

Příslušníci severské rasy se vyznačují vysokou, štíhlou postavou. Mají dlouho hlavu s úzkou tváří. Jejich pokožka je růžově jasná, barva očí modrá, modro-šedá nebo šedá se zářivými odlesky, vlasy hladké nebo zvlněné světle blond.⁸³

Lidé západní rasy jsou sice menšího vzrůstu, ale rovněž štíhlé postavy, s dlouhou hlavou a úzkou tváří. Oči mají teplý nádech hnědé až černohnědé barvy, mají delší řasy a poměrně hojně rostoucí hnědé nebo černé vousy. Vlasy mají barvu hnědou, černohnědou nebo černou a jsou hladké.⁸⁴

Dinarická rasa, jejíž název je odvozen od regionu Dinarických Alp. Průměrná tělesná výška je 1,73 metr, obdobně jako u rasy severské. Hlava má rovněž úzkou tvář, což je ovšem

⁸¹ Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holocaust*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2003, s. 111-112.; Srov. AGAMBEN, Giorgio. *Homo sacer: suverénní moc a pouhý život*. Praha: OIKOYMENH, 2011, s. 145.

⁸² Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holocaust*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2003, s. 113.; Srov. AGAMBEN, Giorgio. *Homo sacer: suverénní moc a pouhý život*. Praha: OIKOYMENH, 2011, s. 144, 145.

⁸³ Srov. GÜNTHER, Hans F.K. *Kleine Rassenkunde des deutschen Volkes*. München: NAŠE VOJSKO, s.r.o., 1938, s. 21-25.

⁸⁴ Srov. GÜNTHER, Hans F.K. *Kleine Rassenkunde des deutschen Volkes*. München: NAŠE VOJSKO, s.r.o., 1938, s. 25-28.

způsobeno poměrně dlouhým nosem a vysokou bradou. Rty jsou širší než u severské rasy. Pokožka je nahnědlá, vlasy hnědé až černé, oči hnědé až černohnědé.⁸⁵

Lidé východní rasy jsou nižší postavy s průměrnou výškou 1,63 metru s kratšími končetinami. Jejich hlava, posazená na krátkém krku, má širokou a kulatou tvář. Barva vlasů je hnědá až černá. Hnědé až černohnědé oči nemají teplý tón, kterým jsou charakteristické oči západních lidí.⁸⁶

Východní baltská rasa je o něco nižšího vzrůstu s širokou hlavou a velkým obličejem. Jejich tělesná konstrukce je vhodná pro dlouhý vytrvalostní běh. Pokožka je světlá, ale ne růžová, má spíše šedý podtón. Barva vlasů je světlá, spíše popelavá než zlatá. Oči jsou šedé, šedo-modré, vzácně též modré. Sudetská rasa s nízkou průměrnou tělesnou výškou 1,6 metru má poměrnou malou hlavu vejcovitého tvaru. Barva pokožky, vlasů i očí je tmavá.⁸⁷

Kromě výše specifikovaných lidských ras, jež představují již od pravěku původní evropská plemena, lze u německy mluvícího obyvatelstva pozorovat rovněž mimoevropský vliv, tj. z oblasti Afriky, Asie nebo Blízkého východu. Tyto kategorie uvádí autor ve spojitosti s židovskými obyvateli, kteří představují směsici nejrůznějších ras a jsou tak nositeli mimoevropských rysů. Jižní Židé žijící v Africe, Itálii, Španělsku, Portugalsku, Francii, Holandsku, Anglii a na Balkánském poloostrově jsou převážně orientální rasou, tedy směsici orientální-východní-západní-střední-asijské-nordické-černošské rasy. Východní Židé z oblasti Ruska, Polska či Rakouska nebo Německa jsou představitelé převážně předasijské rasy, tj. směsice středovýchodní-orientální-východobaltské-středoasijské-nigerijské rasy.⁸⁸

Nejen samotní obyvatelé, ale rovněž Evropa byla rozčleněna do kategorií – kategorie A, do níž patřila Anglie, Francie a samozřejmě Německo, kategorie B (např. Polsko), nejnižší kategorie C (Rusko).⁸⁹

Jednotlivé lidské rasové kategorie nejsou pouze popisem tělesných disproporcí. Fritz Lenz, který se stal prvním profesorem rasové hygieny v Německu, byl přesvědčen o spojitosti mezi tělesným vzrůstem a povahou jednotlivce. Osobu s dobrou dědičnou vybaveností lze

⁸⁵ Srov. GÜNTHER, Hans F.K. *Kleine Rassenkunde des deutschen Volkes*. München: NAŠE VOJSKO, s.r.o., 1938, s. 28-32.

⁸⁶ Srov. GÜNTHER, Hans F.K. *Kleine Rassenkunde des deutschen Volkes*. München: NAŠE VOJSKO, s.r.o., 1938, s. 32-36.

⁸⁷ Srov. GÜNTHER, Hans F. K. *Kleine Rassenkunde des deutschen Volkes*. München: NAŠE VOJSKO, s.r.o., 1938, s. 36-40,45-47.

⁸⁸ Srov. GÜNTHER, Hans F. K. *Kleine Rassenkunde des deutschen Volkes*. München: NAŠE VOJSKO, s.r.o., 1938, s. 47,55,56.

⁸⁹ Srov. SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 174.

rozpoznat podle tvaru čela, hrudi a nosu. Velikost hlavy souvisí s inteligencí, velikost hrudníku dává představu o síle jedince. Představitel nordické rasy převyšuje ostatní rasy ve většině duševních schopností. Vyznačuje se pracovitostí, organizačními schopnostmi, uměleckým nadáním, úctou k životu a majetku, schopností sebeovládání aj. Židé, kteří podle Lenze náleží k blízkovýchodní rase, lze rozpoznat nejen podle vzhledu. Jejich duševní charakteristika je dle jeho mínění ještě výraznější než fyzické rysy. Specifický způsob uvažování a vyjadřování, zájem o sexuální život (Freud jako typický představitel), schopnost manipulace s čísly a užití formální logiky, ovládání a využívání druhých, nedostatek tvůrčího talentu, umění řečnické a umění přesvědčovat – to jsou některé charakteristiky Žida.⁹⁰

Z definovaných rasových kategorií následně vyplývaly postoje a případná rozhodnutí a opatření vůči nim. Příslušníci cizí rasy sice nebyli předmětem rasové politiky, ale bylo nutné udržet je za přísně střeženými hranicemi. Složitější otázkou bylo, jak postupovat v případech tělesně či duševně handicapovaných, kteří nenáleželi k žádné cizí rase, zároveň však nebyly hodny žít v nově budované tisícileté Říši. Podobné postavení měli rovněž Židé, kteří nebyli rasou jako ostatní lidé. Z pohledu nacistické ideologie byli Židé naopak antirasou, tj. rasou, která otravuje všechny ostatní rasy. O Židech je obecně smýšleno jako o národu, který je složen z odpadků různých národů a národností celého světa, jež označil pečeti své židovské krve. Židé proto byli vnímáni jako světotraviči všech národů, kteří vysávají identitu jednotlivých ras a rovněž podkopávají samotný rasový řád. Tyto skupiny byly rušivým faktorem, který bylo nutné eliminovat či raději vymýtit.⁹¹

Z výše uvedeného vyplývá, že člověk je v očích nacistické ideologie pojímán čistě biologicky. Jeho tělesná fyziognomie určuje nejen jeho fyzické a povahové vlastnosti, ale rovněž jeho místo ve společnosti a tím i jeho osud. Pokud nordická, resp. árijská rasa převyšuje všechny ostatní, má být pak o takto hodnotný život pečováno. Pokud jsou Slované z rasového hlediska podlidé, kteří se rodí jako otrocká masa, mají být ovládnuti. Pokud Židé nejsou plnohodnotnými lidmi, ale pouze neobyčejně škodlivými požírači potravy, pak je násilí v podobě holocaustu z rasového hlediska nevyhnutelné.⁹²

⁹⁰ Srov. PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 57,61-65.

⁹¹ Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holocaust*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2003, s. 113.; Srov. SNYDER, Timothy. *Černá zem: holocaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 214.; Srov. CÍLEK, Roman. *Holocaust: zřetězení zla: tři osudy a jeden proces – pohled do zákulisí nacistického vyhlazovacího programu*. Praha: P3K, 2007, s. 22.

⁹² Srov. CÍLEK, Roman. *Holocaust: zřetězení zla: tři osudy a jeden proces – pohled do zákulisí nacistického vyhlazovacího programu*. Praha: P3K, 2007, s. 69,191.; Srov. SNYDER, Timothy. *Černá zem: holocaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 27.

2.3. Opatření vyplývající z nacistického pojetí člověka

Jak bylo uvedeno výše, bylo nahlíženo na určité skupiny obyvatel jako na nežádoucí či nehodné života a to v souladu s Darwinovou teorií a se zákony přírody, podle nichž silný uchvátí slabého. Nežádoucí lidé, resp. skupiny lidí, byli prezentováni jako hrozba pro společnost. V případě Židů, kteří byli označováni jako ekologický defekt, který způsobuje celoplanetární nerovnováhu, šlo o hrozbu takového rozsahu, že povinnost vůči svému národu velí, tyto lidi zničit dříve, než oni zničí Německo resp. celou planetu.⁹³ Tímto způsobem lze zcela logicky ospravedlnit pokus o totální vyhlazení tohoto národa, který znamenal usmrcení mnoha milionů Židů. Pro zajištění rasově čistého německého národa, bylo nutné přistoupit k nejrůznějším opatřením týkajících se skupin obyvatel označených za nežádoucí. Některá opatření budou nyní uvedena.

Často zmiňovaným příkladem je Hitlerovi zaslána žádost, v níž otec postiženého dítěte, které se narodilo slepé, chyběla mu část ruky a nohy a bylo zřejmě rovněž slaboduché, žádá, aby bylo utraceno. Žádost byla vyřízena v tom smyslu, že dítě mělo být prohlédnuto lékařem a následně usmrceno, pokud lékař shledá, že otcovo tvrzení se zakládá na pravdě. Tato událost odstartovala období dětské eutanazie, při níž přišlo o život více než pět tisíc dětí, které splňovaly lékaři vypracovaná kritéria, tj. trpěly např. mongolismem, idiocií, tělesnými deformacemi apod. Následně se program eutanazie, tedy likvidace tzv. nehodných života, rozšířil na dospělé pacienty psychiatrických léčeben. Důvodem jejich usmrcení bylo přesvědčení, že tyto skupiny obyvatel jsou pro stát břemenem. Rovněž alkoholici, zločinci a syfilitici měli být izolováni, sterilizováni případně amputováni od německé společnosti, neboť patřili do skupiny obyvatel, která se nehodila do Hitlerovy rasové koncepce.⁹⁴

Tyto skupiny lidí byly považovány za nepřínosné, neužitečné pro společnost. Představovali pro stát zbytečnou finanční zátěž. Tito méněcenní lidé žili na úkor zdravých, neboť na jejich péči vydával stát nepoměrně více finančních prostředků než na výdaje v jiných oblastech (např. police, státní správa apod.), což pro normální, zdravé členy společnosti znamenalo přítěž a nevídané příkoří. Nutno podotknout, že tento způsob uvažování není pouze fenoménem nacistické ideologie. Již koncem 19. století byly na britské půdě vedeny vědecké diskuse o vhodnosti ukončovat životy nehodné žití, tj. o výhodách zabíjení duševně chorých lidí, kteří znamenají zátěž pro společnost. Eutanazie se tak stala

⁹³ Srov. REES, Laurence. *Nacisté: dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 235.; Srov. SNYDER, Timothy. *Černá země: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 281, 282.

⁹⁴ Srov. REES, Laurence. *Nacisté: dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 64, 67.; Srov. ROSEMAN, Mark. *Setkání ve vile u jezera: konference ve Wannsee a „konečné řešení židovské otázky“*. Praha: DOKOŘÁN s.r.o., 2003, s. 16, 37.

prostředkem zmenšování státních výdajů a způsobem, jak společnost zbavit neužitečných hladových krků.⁹⁵

Odlisným způsobem bylo pohlíženo na židovské obyvatelstvo, tj. jako na mezinárodní sílu, jež se snaží podkopat Německo zevnitř i zvenčí. Židé představovali pro Německo nebezpečí, smrtelného a neúnavně aktivního nepřitele strojícího úklady proti německému národu, jehož záměrem bylo zničení nové německé říše. Z tohoto pojetí pak vyplývá údajné morální právo, resp. povinnost vůči vlastnímu národu, aby židovský národ, jehož úmyslem je zahubit národ německý, byl zahuben.⁹⁶ Toto přesvědčení bylo základem pro zavedení mnoha opatření vůči židovskému obyvatelstvu, která vedla nejprve k jejich diskriminaci, vyloučení z veřejného života a izolaci a v konečné fázi vyústila v jejich fyzickou likvidaci v rámci konečného řešení židovské otázky. To ostatně plně koresponduje s již zmíněnými zákony přírody, neboť příroda se rovněž zbavuje všeho, co jí škodí.⁹⁷ Mezi nejzásadnější opatření patří tzv. Norimberské zákony.

Norimberské zákony byly přijaty na podzim roku 1935 na Říšském sjezdu Svobody. Na jejich základě byla stanovena hranice mezi německým národem a židovstvem. Cílem norimberských zákonů bylo zabránit dalšímu pronikání cizích ras (především židovské krve) do německého národního celku. Na jejich základě měli být Židé vyhledáváni a vyřazeni z ovlivňování politického života německého národa.⁹⁸

Norimberské zákony obsahují Zákon o říšském občanství, jehož § 2 stanovuje, že říšským občanem je státní „*příslušník německé nebo příbuzné krve, který dokazuje svým chováním, že je ochoten a schopen věrně sloužit německému národu a říši.*“⁹⁹ Dále je stanoveno, že jediným nositelem plných politických práv je právě a jedině říšský občan. Zákon se rovněž zabývá stanovením rasové příslušnosti parodičů, zavádí kategorie rasových skupin, jakož i pojmy židovský míšenec, plný či poloviční Žid. Cílem tohoto zákona bylo zbavit jedince neněmecké krve všech politických práv. Pro život ve Třetí říši se stává

⁹⁵ Srov. PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 195, 196, 200.

⁹⁶ Srov. ROSEMAN, Mark. *Setkání ve vile u jezera: konference ve Wannsee a „konečné řešení židovské otázky“*. Praha: DOKOŘÁN s.r.o., 2003, s. 16.; Srov. FRIEDLÄNDER, Saul. *Nacistické Německo a Židé, 1933-45*. Ostrava: Past production s.r.o., 2017, s. 10.; Srov. SEEMANN, Richard. *Cesta do Wannsee: konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českého území*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008, s. 7.

⁹⁷ Srov. HUSSON, Edouard. *Heydrich: konečné řešení židovské otázky*. Ostrava: DOMINO, 2009, s. 340.

⁹⁸ Srov. SEEMANN, Richard. *Cesta do Wannsee: konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českého území*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008, s. 9

⁹⁹ SEEMANN, Richard. *Cesta do Wannsee: konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českého území*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008, s. 33.

nezbytností prokázat, že člověk nemá židovský původ, případně nepatří k méně hodnotné rase.¹⁰⁰

V rámci norimberských zákonů je uveden do praxe zákon na ochranu německé krve a německé cti, který vychází z pojetí čisté německé krve jako předpokladu další existence německého lidu. Z této myšlenky vyplývá zákaz sňatků či mimomanželských styků mezi Židy a státními příslušníky německé nebo druhově příbuzné krve. Dále jsou v zákoně uvedena ustanovení, která zakazují Židům zaměstnávat státní příslušníky německé nebo druhově příbuzné krve mladší 45 let nebo zakazují Židům vztyčovat říšské a národní vlajky a užívání říšských barev. Cílem zákona bylo oddělit Židy od nežidovského obyvatelstva v oblasti rodinných a reprodukčních vztahů.¹⁰¹

Kromě výše zmíněných nařízení, byl v rámci Norimberských zákonů přijat Zákon o ochraně genetického zdraví německého národa neboli Zákon o manželském zdraví. Na jeho základě bylo požadováno lékařské vyšetření párů, které uvažovali o vstupu do manželství. Lékařským vyšetřením bylo zjišťováno, zda některý ze snoubenců netrpí rasovým poškozením. Zákon rovněž zakazoval uzavírání manželství jedincům trpícím venerickou chorobou, slaboduchostí, epilepsií a jinými onemocněními, která byla specifikována v Zákoně o sterilizaci a označena jako genetické oslabení. Tito jedinci, považovaní za geneticky choré, směli vstoupit do manželství s jinými geneticky nemocnými, ovšem až poté, co podstoupili sterilizaci, tj. po zajištění jejich neplodnosti.¹⁰²

Postupně byli Židé v souladu s říšským právem vyloučeni z národní pospolitosti, byli izolováni a omezováni ve svých právech a svobodě. Židé byli vystaveni nejrůznějším zákazům a omezením, mezi něž můžeme uvést zákaz vstupu na určitá náměstí, do určitých ulic a parků, zákaz návštěvy divadel, kin, knihoven, sportovních a zábavních zařízení, plováren a veřejných lázní. Byla omezena doba, po kterou bylo Židům dovoleno nakupovat. Byly jim odebrány telefonní a rozhlasové přístroje. Židé byli vyloučeni ze spolků, zastupitelských sborů a orgánů veřejných korporací atd. Dříve než vstoupily v platnost Norimberské zákony, byli Židé postupně vyloučeni z lékařské a právní profese a bylo jim

¹⁰⁰ Srov. SEEMANN, Richard. *Cesta do Wannsee: konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českého území*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008, s. 16, 34.; Srov. FRIEDLÄNDER, Saul. *Nacistické Německo a Židé, 1933-45*. Ostrava: Past production s.r.o., 2017, s. 51.; Srov. PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 148.

¹⁰¹ Srov. SEEMANN, Richard. *Cesta do Wannsee: konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českého území*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008, s. 33.; Srov. PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 148.

¹⁰² Srov. PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 148.

zakázáno vykonávat práci ve státní správě a následně v německých zdravotních pojišťovnách.¹⁰³

Druhá kapitola vede ke zjištění, že v nacistické ideologii byl člověk vnímán z čistě biologického hlediska. Významným rysem tohoto pojetí je jeho rasové zaměření. Lidské životy byly rozděleny na hodnotné a bezcenné, čemuž pak odpovídala zavedená opatření, zákazy a nařízení, které ovlivnily život celých skupin obyvatel. Uplatněná opatření vedla buď k podpoře a rozvoji lidského života, nebo naopak k jeho diskriminaci až k likvidaci, což můžeme označit za právní důsledky vyplývající z nacistického pojetí člověka.

Rasové pojetí člověka se promítlo do politických opatření a rozhodnutí, která jsou plně v kompetenci státu a jeho právního řádu, čímž se dostáváme k další části práce, která se bude zabývat významem státu, jako garanta práv a svobod, a významem statusu občana.

3. STÁT A OBČAN

Tato část navazuje, resp. byla již okrajově uvedena v části předcházející. Jak již bylo zmíněno, byly některé skupiny obyvatel v Německu postupně utlačovány, diskriminovány, omezování ve svých právech. Zavádění právních norem, stejně tak jako možnost potlačit či odebrat práva jedincům nebo celým skupinám obyvatel je plně v kompetenci státního aparátu a jeho podřízených složek. Proto se nyní zaměřím na oblast týkající se německého pojetí státu a práva a pokusím se zodpovědět otázku: Jaký význam má faktor státního občanství pro ochranu obyvatel ve fungujícím právním řádu a jakou roli hraje oslabování právního řádu ve vztahu ochraně obyvatel státu?

V úvodu se zaměřím na popis Výmarské republiky a její přeměnu v nacistickou Třetí říši, tedy na transformaci demokracie v totalitní režim.

3.1. Německo – od demokracie k diktatuře

Výmarská republika, jako produkt Versailleské mírové smlouvy, znamenala pro Německo přechod politického systému od konstituční monarchie k parlamentní vládě, tj. od císařství k republice. Základní ustanovení, tj. ústava, byla takřka vzorově demokratickým dokumentem. V Ústavě byla zakotvena základní lidská a občanská práva, což bylo vnímáno jako právní základ ochrany těchto práv. Bylo zavedeno všeobecné, rovné

¹⁰³ Srov. SEEMANN, Richard. *Cesta do Wannsee: konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českého území*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008, s. 81, 82.; Srov. PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 101.

a tajné volební právo, byla zajištěna sociální práva a právo na soukromé vlastnictví. Některá ustanovení se však později stala zdrojem destabilizace republiky a to především v části Ústavy, týkající se sociální politiky. Zde dochází např. ke střetu principu neporušitelnosti soukromého vlastnictví na straně jedné, proti němuž stojí státem garantovaná ochrana pracovní síly, povinnost státu zajistit rozsáhlý systém sociálních dávek a práva dělníků a zaměstnanců na spoluúčasť při řízení v podnicích, potažmo v celém hospodářství.¹⁰⁴

Princip většinového rozhodování byl zajištěn poměrným volebním systémem. Zároveň byly v ústavě obsaženy i prvky plebiscitární a zastupitelské demokracie. Vzhledem k tomu, že nastavený vztah mezi ústavními orgány, tj. říšským sněmem, říšskou radou, vládou a říšským prezidentem, nenutil k uzavírání kompromisů, ale spíše jim bránil, byl tento stav vyřešen zvláštními pravomocemi prezidenta dle článku 48 Ústavy. Tyto výjimečné pravomoci prezidenta měly v případě potřeby přispět k obnovení veřejné bezpečnosti a pořádku a jako takové tedy nemohly být prezidentovi odejmuty, neboť by to mohlo vážně ohrozit bezpečnost státu. Už tak silné postavení prezidenta, tj. přímá volba na sedmileté funkční období a téměř neomezené právo rozpustit sněm, bylo tedy článkem 48 ještě více umocněno, neboť ten zajišťoval prezidentovi právo nahradit hlavu vlády bez ohledu na většinu v parlamentu. Tímto článkem dochází ke změně charakteru politického systému a k otevření cesty k možnému nastolení diktatury.¹⁰⁵ Článek 48 tímto zároveň odporuje demokratického principu o absenci absolutní moci, neboť nastolení a převzetí absolutní moci umožňuje.

Neochota a neschopnost politických stran ke spolupráci; slabost a historická neukotvenost parlamentarismu; nedokonalost demokratického systému; strukturální, ideologické, mocenskopolitické a sociální problémy uvnitř republiky vedly postupně ke zhroucení systému politických stran, tj. k úpadku parlamentního demokratického systému vlády.¹⁰⁶ Této situace využila NSDAP, která se měla stát východiskem ze státní krize - slibovala odstranění versailleského dědictví (dosavadní politické strany byly dávány do souvislosti s porážkou Německa v 1. světové válce a byly zodpovědné za neblahý poválečný osud Německa); odstranění vlivu levicových politických stran a opětovné uznání Německa jako světové ekonomické, vojenské a politické velmoci.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Srov. MORAVCOVÁ, Dagmar. *Výmarská republika: problémy demokracie Německu 1918-1932*. Praha: Karolinum, 2006, s. 46,214.

¹⁰⁵ Srov. MORAVCOVÁ, Dagmar. *Výmarská republika: problémy demokracie Německu 1918-1932*. Praha: Karolinum, 2006, s. 214,215.; Srov. LONGERICH, Peter. *Dutschland 1918-1933: Die Weimarer Republik*. Hannover: Fackelträger-Verlag GmbH, 1995, s. 277.

¹⁰⁶ Srov. MORAVCOVÁ, Dagmar. *Výmarská republika: problémy demokracie Německu 1918-1932*. Praha: Karolinum, 2006, s. 218-220.

¹⁰⁷ Srov. VOJÁČEK, Ladislav a kolektiv. *Právní dějiny integrující se Evropy*. Ostrava: KEY Publishing, 2008, s. 135,140.

Převzetí moci nacisty znamenalo likvidaci parlamentního systému a nastolení totalitní diktatury. Nový nacistický režim se nejprve zaměřil na výmarskou ústavu a to především na část upravující základní občanská a politická práva. Sama ústava jim poskytovala možnost odstranit ústavní svobody a to prostřednictvím mimořádných postupů. Nacisté prosadili, aby prezident umožnil policejním orgánům zakazovat politická shromáždění a demonstrace a to dle vlastního uvážení. Nařízením o ochraně národa a státu suspendoval ta ustanovení ústavy, jež zajišťovala základní osobní a politické svobody. Byla rozpuštěna a zakázána strana německých komunistů, za níž postupně následovaly i všechny ostatní politické strany. K prosazení těchto kroků využili nacisté výjimečných pravomocí prezidenta - tudíž naprosto v souladu s ústavou.¹⁰⁸

Dalším terčem nacistického útoku se stal parlamentní systém. Prosadili tzv. zmocňovací zákon, kterým získala říšská vláda právo usnášet se na zákonech. Říšská vláda měla možnost těmito zákony měnit dokonce i ústavu. Došlo k oslabení pozice prezidenta, neboť podpis zákonů byl nově v kompetenci říšského kancléře. Říšská vláda se tak stala na určitou dobu rozhodujícím činitelem v oblasti zákonodárství. Později došlo k její transformaci na pouhý pomocný orgán říšského kancléře. S přímým zastoupením nacistické strany v říšské vládě a s narychlo přijatým zákonem o hlavě státu, kterým přecházela oprávnění říšského prezidenta, v případě jeho smrti, na vůdce a říšského kancléře, dochází ke koncentraci neomezené a nekontrolovatelné moci v rukou A. Hitlera. Výše uvedené kroky znamenaly likvidaci dělby moci mezi říšskými orgány.¹⁰⁹

Postupně docházelo také k odstranění zemského zřízení. Nejprve bylo říšským orgánům umožněno vstupovat a zasahovat do pravomocí zemských vlád v situaci, kdy ty nebudou vyvíjet dostatečnou aktivitu při obnově veřejného pořádku a bezpečnosti. Poté došlo k rozpuštění stávajících a ustanovení nových zemských sněmů, které strukturou politického zastoupení odpovídaly říšskému sněmu. Následně byly zemské sněmy zrušeny. Posléze zanikla i říšská rada.¹¹⁰

Na základě výše uvedeného bychom mohli za první oběti nacistického režimu označit práva zaručená ústavou, politické strany, princip dělby moci a právní jistoty. Za nimi

¹⁰⁸ Srov. VOJÁČEK, Ladislav a kolektiv. *Právní dějiny integrující se Evropy*. Ostrava: KEY Publishing, 2008, s. 141.

¹⁰⁹ Srov. VOJÁČEK, Ladislav a kolektiv. *Právní dějiny integrující se Evropy*. Ostrava: KEY Publishing, 2008, s. 141, 142.

¹¹⁰ Srov. VOJÁČEK, Ladislav a kolektiv. *Právní dějiny integrující se Evropy*. Ostrava: KEY Publishing, 2008, s. 142.

následovaly skutečné oběti nacistického režimu v podobě politických soupeřů a jejich rodinných příslušníků a dále příslušníků méněcenných ras, tj. především Židů, Romů atp.¹¹¹

Oblast zákonodárství v nacistickém pojetí popírala princip rovnosti občanů před zákonem. K tvorbě a aplikaci právních norem bylo přistupováno zcela účelově, nebo-li právem bylo to, co prospívalo německému národu. Postupně byla omezována základní občanská práva, byla oslabena ochrana soukromého vlastnictví a princip smluvní svobody. Přestaly být respektovány základní zásady trestního práva a trestního procesu a tím dochází k narušení ochrany nejbytotnějších zájmů občanů, mezi nimi především zásada zákonnosti, presumpce nevinu a právo na obhajobu. Nové právní předpisy byly zpočátku ustanoveny říšskou vládou. Později se staly vůlí samotného vůdce, tj. říšského kancléře. Usnesení říšského sněmu z roku 1942 znamenalo završení procesu soustředování neomezené moci do rukou vůdce. Na základě tohoto usnesení se vůdce stává nezávislým na právních předpisech, tj. není žádnými právními předpisy vázán, což znamenalo, že mohl zcela dle svého uvážení uložit jakoukoliv povinnost a rovněž trest za nesplnění jím dané povinnosti. Toto výjimečné postavení se promítlo nejen do praxe, ale rovněž do právní teorie. Vůdcovy právní názory, cíle a úkoly, jež byly obsahem jeho projevů či prezentované v knize *Mein Kampf*, byly považovány za pramen práva, tj. byly nadřazeny ustanovením právních předpisů. Zákon byl interpretován s odkazem na Hitlerovy práce nebo prohlášení, stejně tak argumenty zdůvodňující určité postupy odkazovaly na vůdcovy názory uvedené v jeho projevech apod.¹¹² Dalo by se tedy říci, že vůdce se stal samotným právem v nacistickém Německu.

Jak bylo popsáno výše, došlo v nacistickém Německu k pokřivení zásad, na nichž stojí demokratický právní stát. Zákon byl vnímán jako prostředek, který má sloužit rase, nebo-li vše, co prospívá rase, se tak stalo zákonem. Zákony a pravidla měly sloužit, nikoliv ochraňovat. V době působení nacistického režimu nebyl dodržován princip, že i samotný stát je rovněž vázán právem. Nacistické Německo tak nesplňovalo požadavky kladené na právní stát a to ani v minimálním rozsahu, neboť právo bylo režimem běžně porušováno. Vyloučení jedinců, z důvodu příslušnosti k určité skupině obyvatel (Židé), z demokratických nebo právních procesů (právo volit, svoboda projevu apod.) znamenalo porušení principu rovnosti.

¹¹¹ Srov. VOJÁČEK, Ladislav a kolektiv. *Právní dějiny integrující se Evropy*. Ostrava: KEY Publishing, 2008, s. 141.

¹¹² Srov. VOJÁČEK, Ladislav a kolektiv. *Právní dějiny integrující se Evropy*. Ostrava: KEY Publishing, 2008, s. 145,146.

Vzhledem k tomu, že pro demokracii je zcela zásadní zajistit naplnění výše uvedené podstaty rovnosti, znamenal nacistický režim odklon německého státu od demokratických zásad.¹¹³

3.2. Nacistická biopolitika

Oblast zákonodárství a politiky v nacistickém Německu byla prostoupena rasovým pojetím člověka, což vedlo k nejrůznějším opatřením, která již byla zmíněna v kapitolách výše. Veškerá opatření sledovala důležitý politický cíl a to ochranu a zajištění rasového zdraví. Pro naplnění tohoto cíle byly zneužity a uzpůsobeny právní předpisy, které se staly nástrojem sloužícím rase. V důsledku propojení politiky s rasovým a biologickým pojetím národa se v Německu setkáváme s novým způsobem uplatňování státní politické moci. Hovoříme o tzv. biopolitice nebo biomoci.

V souvislosti se zrodem biopolitiky hovoří Michel Foucault o tzv. novém umění vládnout, které se začíná projevovat v polovině 18. století. Podstatou tohoto nového způsobu vládnutí je vnitřní omezování výkonu vládní moci, jinak řečeno jde o „*umění jak co nejméně vládnout, umění vládnout mezi maximem a minimem a ještě spíše na straně minima než maxima.*“¹¹⁴

Nástrojem omezujícím vládní racionalitu se stala politická ekonomie. Termínem politická ekonomie označuje J. J. Rousseau „*jistý druh obecné reflexe o organizaci, distribuci a omezení moci v dané společnosti.*“¹¹⁵ Cílem politické ekonomie, která se vytvořila uvnitř vládní rezóny, tedy jako součást cílů umění vládnout, je obohacení státu.¹¹⁶ Soustředí se na „*simultánní, korelativní a vhodně přizpůsobený růst populace na jedné a zdrojů obživy na druhé straně.*“¹¹⁷ Jejím úkolem je „*zajišťovat vhodným, přiměřeným a stále rostoucím způsobem konkurenci mezi státy. Snaží se o udržení jisté rovnováhy mezi státy právě proto, aby k této konkurenci mohlo docházet.*“¹¹⁸ Politická ekonomie se zaměřuje na důsledky vládních praktik. Nezajímá ji právnícké hledisko, tj. zda jsou vládní kroky legitimní. Spíše se soustředí na otázku „*co se stane, když...*“, tj. zda mají vládní praktiky negativní či pozitivní důsledek.¹¹⁹

¹¹³ Srov. SNYDER, Timothy. *Tyranie: 20. lekcí z 20. století*. Praha: Paseka, 2017, s. 33.; Srov. TOMOSZEK, Maxim. *Podstatné náležitosti demokratického právního státu*. Praha: Leges, s.r.o., 2015, s. 28,52.

¹¹⁴ FOUCAULT, Michel. *Zrození biopolitiky: kurz na Collège de France (1978-1979)*. Brno: CDK, 2009, s. 35.

¹¹⁵ FOUCAULT, Michel. *Zrození biopolitiky: kurz na Collège de France (1978-1979)*. Brno: CDK, 2009, s. 24.

¹¹⁶ Srov. FOUCAULT, Michel. *Zrození biopolitiky: kurz na Collège de France (1978-1979)*. Brno: CDK, 2009, s. 24.

¹¹⁷ FOUCAULT, Michel. *Zrození biopolitiky: kurz na Collège de France (1978-1979)*. Brno: CDK, 2009, s. 24.

¹¹⁸ FOUCAULT, Michel. *Zrození biopolitiky: kurz na Collège de France (1978-1979)*. Brno: CDK, 2009, s. 24.

¹¹⁹ Srov. FOUCAULT, Michel. *Zrození biopolitiky: kurz na Collège de France (1978-1979)*. Brno: CDK, 2009, s. 26.

Nová, sebeomezující vládní rezóna¹²⁰ funguje podle zájmů, což je ucelená kategorie zahrnující „individuální a kolektivní zájmy, sociální užitečnost a ekonomický zisk, rovnováhu trhu a režimu veřejné moci, základní práva a nezávislost ovládaných.“¹²¹ Rovněž nacistická vláda byla vedena zájmy. Tyto zájmy byly striktně rasově zaměřeny. Nacisté se soustředili na posílení zdraví svého národa a eliminaci škodlivých vlivů, tj. především vlivu židovského obyvatelstva.

Biopolitikou rozumí Foucault způsob, jakým se od 18. století pokouší vládní praxe racionalizovat problémy, s nimiž se potýká. Ty jsou spojeny s jevy, které úzce souvisí s lidskou populací. Jedná se o oblast zdraví, hygieny, porodnosti, dlouhověkosti, rasy apod., které se stále více promítají do politické sféry a stávají se její nedílnou součástí.¹²² Z člověka se stává pouhá kategorie lidského kapitálu, který je nutné v zájmu společnosti zdokonalovat, aby bylo možné jej uchovat a užívat co nejdéle. Vládní praxe se soustředí na otázky z oblasti ochrany zdraví a veřejné hygieny, které jsou klíčovým faktorem pro možnost vylepšení a přežití lidského kapitálu. Správnost vládních kroků je tak redukována na pouhé určení, zda jsou její opatření vhodná či nevhodná pro toto zdokonalení. S takovýmto pojetím vyvstává nutnost kontroly nad jednáním lidské populace. Rovněž je nutná filtrace a eliminace nežádoucích jevů.¹²³

Foucault poukazuje na dvě formy biopolitky. První podoba biomoci se soustředí na tělo jedince, na jeho výcvik, poslušnost, zvyšování jeho užitečnosti a celkové zlepšování. Tato forma biomoci je označena jako anatomo-politika lidského těla. Další podobou biomoci je tzv. biopolitika populace, jejíž zájem je směřován na lidskou populaci, resp. národ, jako celek, nikoliv na jednotlivce. Pro uplatňování biomoci se využívají různé nástroje a regulační mechanismy státu např. regulace porodnosti, sociální separace, oblast vzdělávání apod.¹²⁴

Biopolitika v nacistickém pojetí znamenala, uplatňování státní moci s cílem zajistit životaschopnost a rasovou čistotu německého národa. Jedním ze způsobů, kterým stát aktivně vystupoval v otázce německé populace, byl program Lebensborn, o němž byla zmínka v kapitole 2.1. Rovněž již zmíněná státem řízená eugenika nebo Norimberské zákony, upravující mimo jiné i otázku uzavírání sňatků, jsou příkladem státem uplatňované biomoci.

¹²⁰ Vládní/státní rezóna ve smyslu státní zájem. Ten je povýšen nad zájmy jednotlivce, nebo jen určitých skupin.

¹²¹ FOUCAULT, Michel. *Zrození biopolitiky: kurz na Collège de France (1978-1979)*. Brno: CDK, 2009, s. 53.

¹²² Srov. FOUCAULT, Michel. *Zrození biopolitiky: kurz na Collège de France (1978-1979)*. Brno: CDK, 2009, s. 273.

¹²³ Srov. FOUCAULT, Michel. *Zrození biopolitiky: kurz na Collège de France (1978-1979)*. Brno: CDK, 2009, s. 203, 204.

¹²⁴ Srov. TRČKA, Michal. *Ne-propustné hranice Evropy: teritorialita, biopolitika a etika*. Praha: Epoque, 2017, s. 49, 50.

Nařízení vydávaná v nacistickém Německu měla zajistit ochranu německé populace před negativními vlivy cizích ras, což by vedlo k degeneraci rasy árijské. Tato opatření měla nejen garantovat zajištění budoucnosti pro německý lid, ale byla zároveň diskriminující pro kategorii německých obyvatel, kteří byli považováni za hrozbu pro budovanou německou Říši, případně nebyli hodny v této Říši žít. Nejvíce se pak tato opatření obracela proti židovskému obyvatelstvu.

3.3. Význam statusu občana

V rámci jakéhokoliv státního zřízení je významným pojmem slovo občan. Tento výraz představuje příslušnost člověka k určité pospolitosti či společnosti. Občan, jako člen určitého ústavního zřízení, disponuje vymezenými právy i povinnostmi, které jsou s občanstvím spojené. Být občanem rovněž znamená vědomé převzetí a naplňování odpovědnosti jednotlivce za celek, neboli naplňování vztahu člověka ke státu prostřednictvím uskutečňování práv a povinností - jde o určitý morální závazek jedince vůči společnosti, ve které žije.¹²⁵

Občanem se může stát pouze ten člověk, který splní zákonem stanovené podmínky k nabytí příslušnosti ke státu. Stát je tedy rozhodující autoritou, která stanovuje, kdo se stane jeho občanem nebo naopak kdo jeho státní příslušnost nezíská. Rovněž určuje postavení těch, kdo nedisponují přiděleným státním občanstvím.¹²⁶

Státní občanství má velký význam z hlediska přiznaných práv a svobod. V dnešní době jsou všichni lidé nositeli lidských práv a základních svobod, která jsou na základě Všeobecné deklarace lidských práv přiznána všem jedincům bez ohledu státní příslušnost. Nositeli základních práv a svobod jsou všechny fyzické osoby, jež se nachází pod jurisdikcí příslušného státu. Jinak řečeno, základními právy a svobodami disponují lidé mající státní příslušnost, což je pro Židy v nacistickém Německu a zemích pod jeho správou zcela zásadní. Dalším významným aspektem je skutečnost, že některá práva (práva politická, sociální, práva spojená s příslušností k národnostní nebo etnické menšině) jsou omezena pouze na občany daného státu.¹²⁷

Jak již bylo uvedeno, v Německu to byly tzv. Norimberské zákony, resp. Zákon o říšském občanství, který určil říšského občana za jediného nositele plných politických práv. Zároveň jasně specifikoval, kdo je považován za říšského občana, tj. státní „příslušník

¹²⁵ Srov. JIRÁSKOVÁ, Věra. *Občan v demokratické společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s. 13.

¹²⁶ Srov. JIRÁSKOVÁ, Věra. *Občan v demokratické společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s. 14.

¹²⁷ Srov. JIRÁSKOVÁ, Věra. *Občan v demokratické společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s. 20.

*německé nebo příbuzné krve, který dokazuje svým chováním, že je ochoten a schopen věrně sloužit německému národu a říši.*¹²⁸ Zákon striktně rozlišoval mezi pojmy občan, což představovalo jakousi vyšší kategorii, a státní příslušník, kterému byla odeprána mnohá privilegia, jež náležela právě jen jedinci majícímu status říšského občana. Ustanovení Zákona o říšském občanství zbavila osoby neněmecké krve všech politických práv.¹²⁹ Pro Židy znamenaly Norimberské zákony zásadní zvrat - byl jim upřen status německého občana a tím byli zbaveni možnosti jakékoli právní ochrany.

3.4. Důsledky zrušení státu

V předchozích odstavcích byl popsán význam státu jako garanta práv občanů. Dále bylo zmíněno, že za vlády nacistického režimu v Německu byl striktně vymezen pojem občana, nebo-li nositele plných politických práv. V souvislosti s tímto pojetím dochází k rozdělení obyvatel žijících na území Třetí říše do kategorie říšských občanů, jimž byla přiznána veškerá práva, a do kategorie pouhých státních příslušníků, kteří mnohá práva pozbyli. Existuje tedy souvislost mezi státem, právem a občanem. Nyní se budu zabývat zničením právního státu, jež otevírá cestu k fyzické likvidaci člověka.

Za úhlavního nepřítel německé říše byli považováni Židé, kteří byli rozptýleni po celé Evropě, resp. naprostá většina Židů žila v okolních zemích, tedy mimo Německo. Z této skutečnosti vyplývá nutnost rozvrátit ty státy, v nichž byli Židé právoplatnými občany, aby bylo umožněno jejich vyvraždění nacistickým režimem. Z historických událostí víme, že terčem prvního útoku se stalo Polsko, kde byla židovská komunita nejpočetnější.¹³⁰

Na polských Židech žijících v Německu můžeme ukázat, jak významný je status občana. Pokud se vrátíme do Německa, kde byl na jaře roku 1933 zorganizován bojkot židovských obchodů, zjistíme, že na polské Židy, žijící na německém území, se tyto represe nevztahovaly. Byli totiž pod ochranou, již jim poskytovalo jejich polské občanství.¹³¹

Z příkladu polských Židů vyplývá souvislost mezi státem a občanem, resp. statusem státního občana a z něj vyplývající právní ochrany. Zároveň se tato spojitost zdá být vysvětlením, proč nacistický režim zvolil pro svůj záměr, jímž bylo očištění planety od židovské rasy, koncept zničení státu. Pokud totiž nacistický režim usiloval o fyzické

¹²⁸ SEEMANN, Richard. *Cesta do Wannse: konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českého území*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008, s. 33.

¹²⁹ Srov. PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009, s. 147,148.

¹³⁰ Srov. SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 38.

¹³¹ Srov. SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 43.

zničení židovského obyvatelstva, jehož jednotlivci byli státními příslušníky nejrůznějších států, bylo nutné zbavit Židy jejich občanství a s ním spojených práv i ochrany státu. Pokud je občanství vázáno na právní stát, je nezbytné stát zrušit. Tímto krokem se z občanů stávají lidé bez státní příslušnosti, což znamená, že se ocitají bez jakýchkoli práv a bez ochrany státu. Nemohou se svých práv dovolávat, neboť stát, který je garantem a ochráncem práv a svobod, již neexistuje. S takovými lidmi je možné zacházet dle libosti, tedy bez omezujících právních předpisů.

Existence státu zaručovala jeho obyvatelům status občana. Přestože bylo občanství v Němci okupovaných státech značně oslabováno, vztahoval se na státní příslušníky, tedy i na Židy mající státní občanství, občanský zákoník a z něj vyplývající práva a právní ochrana. Také v samotném Německu docházelo k legální diskriminaci Židů. Ta však narážela na hranice práva a správní praxe, jejichž překročení nebylo díky fungujícímu státnímu aparátu možné. Naopak státy, které byly nacisty rozvráceny a u nichž došlo ke zhroucení státních institucí, znamenaly určitou zónu bezstátí, která poskytla jedinečnou příležitost k ponižování, násilí, zabavování resp. uloupení židovského majetku apod. Tam kde neexistoval stát, nebylo žádné občanství, tj. nikdo nebyl občanem a nebyl pod ochranou státu. Tam kde nebyl stát, nebyl ani zákon. V těchto oblastech mohli nacisté provádět své nejzvrůdnější zločiny, tj. holocaust.¹³²

Jak již bylo uvedeno, první velký útok na židovské obyvatelstvo, byl veden v Polsku a to v přímé souvislosti se zničením polského státu. Německo bylo přesvědčeno o neexistenci Polska jako nezávislého státu, což umožňovalo nacistům vpád do této země, která pro ně byla jen místem bez legitimní suverenity. Polsko bylo vnímáno jen jako pouhé zeměpisné označení. Z pohledu nacistů se tak nejednalo o okupaci jiného státu, neboť na polském území de facto neexistovalo žádné politické společenství.¹³³

Po vstupu německých vojsk došlo ke zneplatnění polských zákonů, neboť ty dle nacistické logiky nikdy ani neexistovaly. Tímto krokem došlo k anulaci státnosti a zákonnosti, což se vztahovalo i na občanství. Evropské státy mezi sebou uznávaly vzájemnou existenci a suverenitu a to i v období války. Uznávaly tím zároveň legitimní občanství. Destrukci polské politické entity, došlo k odstranění občanství a tím se Německo i celá Evropa posunuly k bezzákonnosti. Polsko bylo vnímáno jen jako kus země, který je osídlený bytostmi

¹³² Srov. SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 86, 196, 197.

¹³³ Srov. SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 102.

neurčitěho druhu, jimž nelze vládnout. Polsko se tak dostalo do postavení dřívějších kolonií, ve kterých docházelo kdysi k osídlování evropskými státy.¹³⁴

Zrušení původních polských zákonů otevřelo cestu k diskriminaci a útlaču židovského obyvatelstva. Zneplatnění polského občanského práva nacistům umožnilo zabavit majetek polského státu a rovněž majetek židovský. Židé nesměli vykonávat některá povolání (např. lékařství, právní praxe), muži byli povoláni na nucené práce. Židé byli zbaveni jakékoliv právní ochrany, bylo jim upřeno právo na vlastnictví majetku. Nebylo jim dovoleno ani rozhodovat o svém místě pobytu, což vedlo k jejich uzavírání do ghatt. Ghatta znamenala pro židovské obyvatele jejich odsun mimo dosah práva a také jejich odstranění z povědomí běžných polských obyvatel. Židé, kteří dříve žili v nejrůznějších částech bývalého polského státu, byli nyní soustředěni do několika málo oblastí. Umístění Židů do ghatt znamenalo jejich vyloučení z všedního života a kontaktu s ostatními lidmi. Ti mohli Židy vidat jen v zástupech galejníků, případně přes zeď ghatta.¹³⁵

Jako další příklad, kdy se Židé ocitli mimo ochranu státu, resp. zákona, můžeme uvést rok 1938. V tomto roce došlo ke zničení Rakouska, které bylo připojeno k Německu. Poté následovalo Československo. Na základě nadnárodní dohody, která byla uzavřena mezi Německem, Velkou Británií, Francií a Itálií, bylo Československu odebráno Hitlerem požadované pohraniční území, které označujeme jako Sudety.

Pro obyvatele Rakouska a tzv. Sudet znamenalo rozbití původních států, že se takřka přes noc stali lidmi bez státní příslušnosti a bez ochrany státu, což mělo fatální důsledky především pro židovské obyvatele. Všem byl zabaven majetek, někteří byli deportováni do koncentračního tábora, někteří uprchli ze země. Židé žijící na území, které zbylo z původního Československého státu, se obávali, že bude následovat zhroucení státního aparátu i v této oblasti, což by opět znamenalo pozbytí jejich majetkových a dalších práv.¹³⁶

Jak lze odvodit z výše uvedeného, bylo pro fyzické odstranění Židů nezbytné, oddělit židovské obyvatele od státu, což ve svém důsledku znamenalo, že byli postupně zbavováni práv. Podle Hannah Arendtové bylo zničení právní osoby v židovském obyvatelstvu významným předpokladem a krokem umožňujícím likvidaci Židů. Zahubení právní osoby znamenalo odsun židovského obyvatelstva mimo ochranu zákona. Zničení celých jurisdikcí, resp. států, se tak stalo tím nejjednodušším způsobem, jak zbavit židovské příslušníky práv

¹³⁴ Srov. SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 102.

¹³⁵ Srov. SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 105.

¹³⁶ Srov. SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 92.

a právní ochrany. Z hlediska cílů nacistické ideologie se stala destrukce států prostředkem, který umožňoval nejen vyhlazení obyvatel, ale především mělo být jejím prostřednictvím dosaženo nového rasového uspořádání světa, resp. obnovení přirozeného rasového řádu.¹³⁷

Třetí kapitolu, která pracuje s pojmy stát a občan, jsem psala se záměrem prokázat, že fungující právní stát je zárukou ochrany práv a svobod svých občanů. Zaměřila jsem se proto na objasnění významu státního občanství pro ochranu obyvatel ve fungujícím právním řádu. Za pomoci výše zmíněných příkladů (Polsko, Ukrajina) jsem uvedla následky nefunkčnosti státu. Z této kapitoly vyplývá, že pokud stát nefunguje, nebo je zničen, neposkytuje žádná práva a nechrání obyvatele žijící na takovémto území. V důsledku absence státního aparátu, vzniká území bezstátí a bezpráví, ve kterém je možné s obyvateli zacházet dle libosti, tedy bez omezujících právních norem a zcela beztrestně. Zničením státu získalo Hitlerovo Německo tzv. území bezstátí a bezpráví, tedy prostor pro provádění holocaustu.

Vzhledem k tomu, že převážnou část obětí nacisty prováděného holocaustu představovali Židé, bude následující kapitola věnována právě židovskému obyvatelstvu.

4. ŽIDÉ OBĚTNÍM BERÁNKEM

V této části se pokusím specifikovat důvody, na jejichž základě bylo židovského obyvatelstvo vnímáno jako nebezpečí nejen pro Hitlerem budovanou Říši, ale také pro celý svět. Pokusím se nalézt odpovědi na otázky: Proč se oběťmi nacistické ideologie stali převážně Židé a proč bylo nutné přistoupit ke konečnému řešení? Tato problematika bude řešena za pomoci teorie obětního beránka. Důraz bude tedy kladen na objasnění pozice Židů jako obětního beránka.

4.1. Kdo jsou Židé?

V průběhu této práce používám slova Žid či židovský. Je tedy na místě vysvětlit pojem Žid. V úvodu čtvrté kapitoly se tak nejprve pokusím objasnit, kdo jsou Židé, odkud pochází, čím jsou specifičtí apod. Níže uvedená charakteristika by pak měla vést k zodpovězení otázky týkající se výběru Židů za skupinu, která byla nacisty určena k likvidaci.

Podle Paulo Spiegela, který je autorem knihy *Kdo jsou Židé?*, je Židem ten, jehož matka je židovka, případně ten, kdo konvertoval k židovskému náboženství. Příslušnost k židovství

¹³⁷ Srov. SNYDER, Timothy. *Černá země: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 46, 47, 112.; Srov. ARENDTOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. Praha: Oikoymenth, 1996, s. 604.

se netypicky určuje podle matky, neboť v dřívějších dobách bylo možné s určitostí zjistit právě jen matku. Výše uvedená definice Žida je velmi zjednodušená. Autor dále pokračuje výčtem dalších podrobností, které jsou jistě zajímavé a pro otázku židovství podstatné, ovšem pro tuto práci nejsou zásadní, proto jsem se rozhodla vystačit si s touto jednoduchou formulací, přestože jsem si vědoma, že pro definici Židů není dostačující.¹³⁸

Židé jsou potomky Abrahama, který pocházel z města Ur, rozkládajícím se na území dnešního Iráku. Abrahám byl Bohem vybrán, aby se stal zakladatelem židovského národa a poslal jej do země Kanaánu, kterou mu přislíbil. Tato země byla později pojmenována Izrael. Bůh uzavřel s Abrahamem smlouvu, která zaručovala ochranu pro Abrahamovu rodinu a jeho potomky a stanovil, že budou vyvoleným národem, pokud budou zachovávat Boží příkazy a zákazy. Označení Židů za vyvolený národ neznamena jejich nadřazenost, jak bylo mylně vnímáno např. křesťany. Vyvolení je závazek dodržovat 613 zákazů a příkazů, tzv. micva. Je to rovněž závazek, aby byli Židé příkladem pro ostatní národy. Pokud závazek není dodržován, dochází k potrestání a židovský národ musí nést následky za své prohřešení vůči tomuto závazku. Jako příklad můžeme uvést zničení Chrámu a vyhánění Židů z jejich země.¹³⁹

Z židovské Tóry, která představuje dnešní křesťanský starý zákon, a rovněž z historie víme, že Židé žili po mnoho staletí odloučení od své vlasti, tedy mimo Izrael. Postupně byli rozptýleni do mnoha nejen evropských zemí. Přesto si uchovali své náboženství a tradice. Jejich přítomnost však nebyla vždy vnímána jako bezproblémová. Židé se často stávali terčem útlaku a diskriminace.

Můžeme zmínit např. středověk, který byl pro Evropu obdobím šíření křesťanské víry. Křesťanství sice vychází z židovského náboženství, přesto byli Židé křesťany nenáviděni a perzekuováni. Z pohledu nového náboženství, již Židé nepředstavovali vyvolený národ. Za Bohem vyvolený národ se považovali právě křesťané. Důvodem, proč Židům bylo v očích křesťanů odejmuto zaslíbení, bylo jejich odmítnutí Ježíše z Nazareta jako Mesiáše. Pro křesťany je Ježíš z Nazareta ústředí postavou, od níž se odvíjí křesťanská víra. Pro Židy byl však člověkem, jehož skutky a myšlenky nebyly nijak převratné, neboť židovské náboženství zná mnoho postav s podobnými idejemi. Za Mesiáše považovali Židé toho, s jehož příchodem se zásadně změní chod celého světa. Vzhledem k tomu, že se nic takového nestalo, nebyl Ježíš v očích Židů za Mesiáše považován. Pro svou neochotu uznat Ježíše za Mesiáše, byli Židé v evangeliích popisováni jako slepí, zatvrzelí či nemilosrdní. Zároveň

¹³⁸ Srov. SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* Praha: Barrister&Principal, 2010, s. 13.

¹³⁹ Srov. SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* Praha: Barrister&Principal, 2010, s. 53, 54, 118, 119.

byli označeni jako vrazi Božího syna, tedy Ježíše z Nazareta. V důsledku těchto neshod a obvinění, byli Židé nenáviděni a začalo jejich pronásledování a perzekuce.¹⁴⁰

Již ve středověku byli Židé odsunuti do ghett. Museli viditelně označit svůj oděv, aby bylo na první pohled zřejmé, že jsou Židé (např. pokrývka hlavy, kolečko nebo žlutý pruh na prsou apod.). Nesměli vlastnit a obdělávat půdu, bylo jim zakázáno vykonávat některá řemesla. Zároveň pro ně byla vyhrazena činnost, která byla naopak zakázána pro křesťany. Touto činností bylo půjčování peněz na úrok. Odtud pramení další důvod k nenávisti a předsudek ohledně chamtivosti a lichvě Židů.¹⁴¹

Jejich izolovanost v ghettech nahrávala šíření pověr. Mezi nežidovským obyvatelstvem tak kolovaly nejrůznější fámy, které přizívovali nenávist a strach z Židů. Tradovalo se např., že Židé, kteří o svém svátku Pesach pečou nekvašený chléb, do něj přidávají krev křesťanských dětí a panen. Není tedy divu, že když se objevil smrtící mor, který se šířil celou Evropou, byli právě Židé označeni za viníky této katastrofy a byli obviněni, že otrávil studny. Toto obvinění bylo vzneseno na základě skutečnosti, že na mor údajně umírali pouze křesťané, nikoliv Židé. Počet úmrtí Židů na morovou nákazu, byl skutečně o něco menší než počet mrtvých křesťanů. To však bylo způsobeno jejich lepšími hygienickými návyky, které jim zaručovalo např. dodržování rituálních koupelí. O této skutečnosti ovšem křesťané neměli povědomí, stejně tak jako neznali židovský zákaz pojídání krve a krvavých pokrmů.¹⁴² Proto byli ochotni věřit výše uvedeným nesmyslným pomluvám a obviněním.

Vzhledem k tomu, že ve středověké Evropě byli Židé jedinou menšinou odlišující se od majoritního křesťanského světa, byla nenávist a diskriminace zacílena právě na Židy. Přesto šlo pouze o náboženský problém. Pokud Žid konvertoval ke křesťanství, nebyl již terčem perzekucí. Nejednalo se tedy o antisemitismus, ten se objevil až vlivem osvícenství.¹⁴³

V 19. století dochází vlivem osvícenství k otevření židovských ghett a k přiznání práv a svobod také Židům. Toto období je také ve znamení pátrání jednotlivých národů po své historii, legendách a předcích. V důsledku této činnosti se vynořují další odlišnosti Židů od ostatních obyvatel. Židé již nejsou jiní a cizí jen z pohledu náboženství. Chybí jim zároveň

¹⁴⁰ Srov. SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* Praha: Barrister&Principal, 2010, s. 76, 77.; Srov. Světová náboženství očima profesora Hanse Kunga: Židovství, bonus: slovo Mgr. Kateřiny Weberové. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=teruJZVHfWY> (23. 2. 2020).

¹⁴¹ Srov. Světová náboženství očima profesora Hanse Kunga: Židovství, bonus: slovo Mgr. Kateřiny Weberové. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=teruJZVHfWY> (23. 2. 2020).

¹⁴² Srov. SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* Praha: Barrister&Principal 2010, s. 78.; Srov. Světová náboženství očima profesora Hanse Kunga: Židovství, bonus: slovo Mgr. Kateřiny Weberové. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=teruJZVHfWY> (23. 2. 2020).

¹⁴³ Srov. Světová náboženství očima profesora Hanse Kunga: Židovství, bonus: slovo Mgr. Kateřiny Weberové. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=teruJZVHfWY> (23. 2. 2020).

společná historie s obyvateli země, ve které žijí. Jinak řečeno, žijí sice v Německu, ale nejsou Němci, přestože žijí v Čechách, nejsou to Češi.¹⁴⁴ Začíná se tak uplatňovat rasový pohled na odlišnost Židů a s ním spojená definice Žida, který by měl být rozpoznatelný již podle určitých fyziognomických znaků. Žid by měl mít tmavé, kudrnaté vlasy, tmavé oči a křivý nos. Židům byly také připisovány určité charakterové vlastnosti jako chamtivost, sobeckost apod.¹⁴⁵ Vzhledem k tomu, že rasové problematice byla věnována druhá kapitola, není nutné tuto část více specifikovat.

Z výše uvedeného vyplývá, že Židé byli vždy považováni za jiné, odlišné. Přestože byla jejich jinakost pojmána nejprve z náboženského hlediska, později se odlišnost Židů vztahovala i na jejich fyzickou a morální charakteristiku a to s ohledem na rozvoj biologie a na rasové pojetí člověka. Z důvodu jejich odlišnosti byli často označováni za viníky nejrůznějších negativních událostí a to plně v souladu s principy teorie obětního beránka, které je možné aplikovat i na výše zmíněný příklad s morovou nákazou ve středověku. V souvislosti s krizovou situací, již byla smrtelná morová nákaza, byli Židé označeni za viníky šíření této nemoci. Bezpochyby nevinní Židé, byli obviněni, že otrávil studny. V dobách krize, kdy společnost hledá její viníky, se lidé obrací proti jednotlivcům případně menšinám, které se od majoritní společnosti odlišují, ať fyzicky, morálně, z náboženského hlediska apod. Z Židů se stalo společenství, které je vnímáno natolik odlišně a cize, že je snadným cílem pro výběr do pozice obětního beránka. To si ostatně ukážeme i v následující kapitole.

4.2. Židé pohledem nacistů

V této části se zaměřím na pojetí Židů v nacistickém Německu. Nebudu se však zabývat pouze definicí, ale zaměřím se spíše na vnímání Židů jako společenství, které je hrozbou pro soudobou německou společnost.

Pro stanovení, kdo je Žid, jsem použila opravdu stručnou definici Paula Spiegela. Vzhledem k tomu, že se budu v této části zabývat problematikou židovství v německém prostředí, zmíním zde opět norimberské zákony, které byly pro nacistické pojetí Žida zásadní, a které byly uvedeny již v kapitole 2.2. Těmito zákony byla stanovena kritéria určující příslušnost jedince k židovské komunitě.

¹⁴⁴ Srov. Světová náboženství očima profesora Hanse Kunga: Židovství, bonus: slovo Mgr. Kateřiny Weberové. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=teruJZVHfWY> (23. 2. 2020).

¹⁴⁵ Srov. SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* Praha: Barrister&Principal, 2010, s. 101.; Srov. Světová náboženství očima profesora Hanse Kunga: Židovství, bonus: slovo Mgr. Kateřiny Weberové. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=teruJZVHfWY> (23. 2. 2020).

Podle Nařízení k zákonu o říšském občanství, byl za Žida považován ten, kdo pocházel alespoň od tří plně židovských prarodičů, přičemž za plně židovského prarodiče byl pokládán ten, který náležel k židovskému náboženskému společenství. Židem byl dále označován židovský míšenec, který pocházel od dvou plně židovských prarodičů, po splnění některé z dalších podmínek specifikovaných v § 5 odst. 2 Nařízení k zákonu o říšském občanství. Mezi tato kritéria patří příslušnost jedince k židovskému náboženskému společenství; manželství se Židem; původ jedince z manželství se Židem; původ jedince z mimomanželského styku se Židem.¹⁴⁶

Jak již bylo uvedeno výše, vyplývala z této definice řada zákazů a omezení pro jedince označené za Židy. Tato opatření upravovala postavení a působení Židů ve společnosti - od majetkových práv, zaměstnání až po uzavírání manželství. Definice, která stanovovala, kdo je či není Žid, resp., kdo je či není Němec, byla založena čistě na rasovém základu a stala se zásadním předpokladem pro budování nové německé říše, v níž bylo místo jen pro rasově čisté zástupce árijské rasy.

Židé byli vyloučeni z Hitlerova projektu Tisícileté říše, který zároveň znamenal nastolení nového řádu, resp. jeho obnovení. Při budování nového společenství, kterým mají být nahrazeny dosavadní lokální řády, dochází ke klasifikaci některých částí populace jako zbytku, pro nějž není místo v budoucím řádu. Pro větší ilustraci, můžeme nalézt pro tento princip paralelu v oblasti zahradničení. (Pro úplnost můžeme uvést, že tento přírůstek používal rovněž Hitler ve svých úvahách o budování Tisícileté říše.) Pokud navrhujeme harmonické uspořádání zahrady, rovněž zahrneme některé druhy rostlin do kategorie plevel, čímž je určíme k likvidaci, neboť nejsou pro náš projekt žádoucí. Tímto způsobem se z Židů stala nežádoucí kategorie tvorů, kteří byli určeni k likvidaci, neboť se nehodili, resp. byli ohrožujícím faktorem, nacisty budovaného nového řádu světa. Zařazení židovského obyvatelstva do této kategorie bylo zásadní a také jedinou podmínkou, která byla dostačující k rozhodnutí o jejich vyvraždění. Nezáleželo na tom, zda je jednotlivec mladý či starý; silný nebo slabý; nebylo důležité, zda se dopustil nějaké trestné činnosti; zda byl dobrý či zlý; nemocný nebo zdravý a tělesně zdatný; nezáleželo na tom, zda představuje pro stát ekonomickou zátěž nebo je naopak spíše přínosem.¹⁴⁷ Jediným jeho zločinem a zároveň jediným kritériem byla skutečnost, že je Žid. To se stalo určujícím pro jeho další osud.

¹⁴⁶ Srov. SEEMANN, Richard. *Cesta do Wannsee: konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českého území*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008, s. 34.

¹⁴⁷ Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holocaust*. Praha: SLON, 2003, s. 18, 27, 196.

Židé byli vnímáni jako morálně i fyzicky nečistý národ. Hitler si všímal jejich údajné tělesné nečistoty, zanedbaného zevnějšku a jejich morální špíny, z čehož byl podle svých slov zhnusen. Svou nečistotou kontaminovali nejrůznější oblasti, v nichž působili. Stáli za úpadkem v oblasti umění, literatury, divadla a filmu. Jejich zhoubnou činností a vlivem byl poznamenán tisk a to nejen německý ale také tisk světový. Zasahovali svým vlivem rovněž do oblasti německé politiky a to jako členové říšské rady, odborů a dalších organizací.¹⁴⁸ Jinak řečeno, Židé stáli za veškerou špatností nejen v Německu, ale na celém světě, vzhledem k Hitlerovu globálnímu pojetí.

Hitler přirovnává Židy k parazitům, kteří se pro svou rasu snaží nalézat stále novou a novou živnou půdu. Pronikání tak do cizích zemí a zde se šíří podobně jako nebezpečný bacil. V důsledku jejich rozpínavosti může dojít až k zániku jejich hostitelského národa. Nebezpečím je také spojení židovských žen s křesťany, v jehož důsledku znečišťují Židé krev svého hostitelského národa. Naopak židovskou krev si chrání udržováním čistoty svého mužského pokolení. Sňatek Žida a křesťanské ženy je tudíž nežádoucí.¹⁴⁹ Židé jsou podle Hitlerova přesvědčení také původcem mnoha nemocí. Představují bacil v podobě lidské bytosti. Jsou od přírody vybaveni a předurčení k oslabování a rozvracení národů. Jsou duchovním morem, jenž infikuje všechny národy a jako takoví musí být vymýceni, aby mohla být planeta uzdravena a navrácena ke svému přirozenému pořádku. Jedině prostřednictvím likvidace škůdců, tedy Židů, může být obnoveno zdraví celé planety, která je zamořena židovským virem.¹⁵⁰

Z pohledu nacistů představovali Židé ničivou, rozkladnou sílu, která znamenala zmatek, narušení řádu a zkázu ostatních národů. Jejich cílem mělo být zničení lokální moci, narušení lokální kultury a tradice a následné sjednocení pod celosvětovou židovskou nadvládou. Jinými slovy, Židé žijí díky své činnosti, kterou narušují a rozvracejí jiné národy.¹⁵¹

Prostřednictvím aplikace mechanismu obětního beránka jsem se v této kapitole zaměřila na objasnění otázky: Proč se právě Židé stali obětí nacistické ideologie. Pro zodpovězení této problematiky jsem se snažila o popis židovského obyvatelstva, jako cizího, nežádoucího prvku a to nejen v německé společnosti. Z této kapitoly vyplývá, že Židé byli v nacistickém Německu vnímáni jako hrozba pro německou společnost, resp. pro čistou árijskou rasu. Byli

¹⁴⁸ Srov. HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 62-65.

¹⁴⁹ Srov. HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 233, 241.

¹⁵⁰ Srov. SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015, s. 17, 18.; Srov. HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016, s. 63.; Srov. HITLER, Adolf. *Monology ve Vůdcově hlavním stanu 1941-1944*. Praha: AURORA, 1995, s. 212.; Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holokaust*. Praha: SLON, 2003, s. 116, 117.

¹⁵¹ Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holokaust*. Praha: SLON, 2003, s. 90, 126, 127.; Srov. HITLER, Adolf. *Monology ve Vůdcově hlavním stanu 1941-1944*. Praha: AURORA, 1995, s. 116.

rovněž obviňování, že jsou původci společenské krize, o jejíž prokázání jsem se snažila v první kapitole. Pro vyřešení krize ve společnosti je nutné nalézt a potrestat jejího viníka, kterého René Girard nazývá obětním beránkem, a který je obviněn neprávem. Za obětního beránka bývá označen ten, kdo stojí na okraji společnosti, je nějakým způsobem jiný nebo handicapovaný, představuje cizí, nežádoucí nebo dokonce ohrožující prvek v jinak homogenní společnosti. Takoví byli podle nacistické ideologie Židé. Proto bylo nutné jejich odstranění, aby bylo možné dospět k uklidnění krizové situace a nastolení světového pořádku.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo objasnění vztahu mezi existencí instituce státu a jeho právního systému a efektivitou prosazování a provádění tzv. konečné řešení v rámci nacistické ideologie.

První kapitola měla být zaměřena na uvedení okolností, které přispěly k emancipaci nacistické ideologie na politické scéně. Pro splnění tohoto dílčího cíle jsem se snažila popsat atmosféru konce 19. a 20. století. Uvedla jsem několik historických okolností, které podpořily vzestup nacismu. Zabývala jsem také osobou Adolfa Hitlera, především pak jeho kritikou soudobé společnosti.

Vzhledem k základnímu metodologickému přístupu, kterým měla být mimetická analýza, jsem se snažila o zachycení stavu společnosti na přelomu dvou století, s cílem prokázat, že se tehdejší evropská společnost zmítala v krizi. Ta se stala výchozím bodem pro uplatnění mechanismu obětního beránka. Odpovědí na tuto krizi měla být nacistická ideologie, která si za cíl svého útoku vybrala převážně židovské obyvatelstvo. V souladu s mechanismem obětního beránka byli Židé označeni za viníky krize a porušení světového řádu. Znovuobnovení řádu, či zavedení řádu nového, bylo možné pouze v návaznosti na fyzickou likvidaci obětního beránka, tedy Židů.

Druhá kapitola se zaměřuje na dílčí cíl práce v otázce pojetí osobnosti v nacistickém Německu v návaznosti na právní důsledky toho pojetí. V nacistické ideologii se jednalo o čistě biologické pojetí člověka, které bylo rasově zaměřeno. Toto striktně rasové pojetí bylo jedním ze základních pilířů nacistické biopolitiky. V důsledku rasového vnímání člověka bylo obyvatelstvo rozděleno do kategorií hodnotných a bezcenných lidských životů, čímž určovaly status i osud jedince. Jediným kritériem pro zařazení člověka do určité kategorie, byla jeho příslušnost k určité rase. Příslušnost ke konkrétní lidské rase znamenala, že jedinci byly přisouzeny specifické znaky, kvality či nedostatky. Na základě roztřídění obyvatel

do kategorií hodných či nehodných života docházelo k uplatnění nejrůznějších nařízení a opatření. Zmínila jsem např. program Lebensborn nebo program eutanazie.

V této části bylo zjištěno, že v nacistické ideologii byl člověk vnímán z čistě biologického hlediska. V návaznosti na toto pojetí byly uvedeny příklady opatření, zákazů a nařízení uplatňovaných v nacistickém Německu, které představují právní důsledky vyplývající z nacistického pojetí člověka. Tím by mělo být dosaženo dílčího cíle v otázce pojetí osobnosti v nacistickém Německu v návaznosti na právní důsledky toho pojetí.

Cílem třetí kapitoly bylo objasnění významu státního občanství pro ochranu obyvatel ve fungujícím právním řádu. Pro zodpovězení této výzkumné otázky jsem se snažila prokázat, že stát je zárukou ochrany práv a svobod svých občanů. V návaznosti na toto tvrzení jsem dospěla k závěru, že pokud stát nefunguje, nebo je zničen (jako v případě Polského státu zničeného nacisty), neposkytuje žádná práva a nechrání obyvatele žijící na takovémto území. V důsledku absence státního aparátu, vzniká území bezstátí a bezpráví, ve kterém je možné s obyvateli zacházet dle libosti a to zcela beztrestně. Z třetí kapitoly tak vyplývá zřejmá souvislost mezi fungujícím státním zřízením a ochranou občanů. Zároveň tato část nalézá jednu z podmínek pro fyzickou likvidaci obyvatel a tou je zničení státu.

Jak vyplývá z první kapitoly, byl svět před nástupem nacismu ve stavu krize. Aplikace mechanismu obětního beránka nás vede k jednoznačnému východisku z krizové situace a tím je označení, nalezení a potrestání, nebo dokonce likvidace viníka. Jak již bylo uvedeno, z pohledu nacistické ideologie byli viníkem Židé. Čtvrtá kapitola se proto soustředila na specifikaci důvodů a zodpovězení výzkumné otázky, proč byli právě Židé vybráni za cíl nacistické biopolitiky, resp. proč se stali obětním beránkem? Z uvedených příkladů zjišťujeme, že se Židé v této pozici ocitli vícekrát např. v období středověku. Nacisté obviňovali židovské obyvatelstvo z všeobecného kolapsu společnosti, neboť údajně stáli v pozadí všech negativních jevů ve společnosti (tisk, úpadek umění, špatná politická a hospodářská situace apod.). Židé a jejich ničivý vliv představovali hrozbu nejen pro budovanou německou Říši, ale pro celý svět. Aby Hitler a jeho nacisté ochránili Německo i celý svět před židovským nebezpečím, bylo nutné zastavit židovskou rozvratnou činnost a rozpínavost, což ve svém důsledku znamenalo fyzickou likvidaci židovského obyvatelstva tak, aby nemohlo již více škodit.

Po shrnutí jednotlivých kapitol této práce lze říci, že bylo dosaženo cílů, které jsem si stanovila v úvodu. Zároveň jsem si samozřejmě vědoma i určitých nedokonalostí, které jsou způsobeny mými osobními limity a absencí zkušeností s psaním prací takovéhoho typu.

Transkulturní aspekt

Tuto práci jsem psala v rámci studia oboru, jehož název je Transkulturní komunikace. Tento studijní obor se zabývá možnostmi dialogu mezi jednotlivými kulturami, které jsou mnohdy vzájemně velmi odlišné. Nyní se pokusím vyzdvihnout transkulturní aspekt a prokázat tak, že tato práce patří do výše zmíněného studijního oboru.

Nejprve se zaměřím na vymezení základních pojmů, se kterými tento obor pracuje. Pojem kultura lze definovat jako komplexní systém „*zahrnující hmotné i nehmotné výsledky lidského myšlení a konání, přičemž se tento systém v různých společnostech utvářel různě a lidé jsou tedy svou kulturou různě formováni. Kultura je v lidském životě faktorem určujícím, ale nikoliv určujícím beze zbytku.*“¹⁵² Slovo transkulturní „*vychází z původního významu latinské předpony proto-indoevropského původu trans, která znamená přes, přičemž sloveso transeo, transire nese významy jako přecházet, překročit, pronikat.*“¹⁵³ Komunikaci označujeme „*proces, který probíhá v sociálně a kulturně utvářeném světě.*“¹⁵⁴ Transkulturní komunikace je dialogem navzdory kulturním odlišnostem. Transkulturně vedený dialog je takový dialog, při němž jsme si vědomi vzájemné kulturní rozdílnosti, kterou respektujeme. Zároveň striktně neodmítáme postoje a ideje, které jsou naší kultuře vzdálené až nepochopitelné. Ve vzájemném dialogu jde o porozumění jinakosti toho, s nímž komunikujeme.¹⁵⁵

Člověk si rozděluje svět do kategorií my a oni, přičemž my znamená nás a naši vlastní kulturu, která nás formuje, která je nám srozumitelná. Kategorie oni, neboli ti druzí, zahrnuje příslušníky jiných kultur, kteří jsou pro nás jiní, cizí. Přestavují protipól ke kategorii my, k naší kultuře a jako takoví jsou pro nás často neuchopitelnými. Transkulturní komunikace hledá prostupnost hranice mezi světem my a oni, snaží se nalézt způsob jak vést dialog i přes vzájemné kulturní odlišnosti.

V rozdělení na my a ti druzí se skrývá nebezpečí v podobě pocitu vlastní nadřazenosti. Jsme náchylní k neoprávněné víře ve svou vlastní výlučnost, oproti těm druhým. Víra v naší vlastní nadřazenost v nás následně automaticky vyvolává nutnost vnímat ty druhé jako podřadnější, které je třeba zkulturnit případně dokonce zlikvidovat. Pokud pocit výjimečnosti

¹⁵² SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. *Výzvy pro transkulturní komunikaci*. Ostrava: Moravapress, 2014, s. 63, 64.

¹⁵³ SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. *Výzvy pro transkulturní komunikaci*. Ostrava: Moravapress, 2014, s. 64.

¹⁵⁴ SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. *Výzvy pro transkulturní komunikaci*. Ostrava: Moravapress, 2014, s. 64.

¹⁵⁵ Srov. SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. *Výzvy pro transkulturní komunikaci*. Ostrava: Moravapress, 2014, s. 64.; Srov. BURDA, František, HOJDA Jan, KARLOVÁ Jana, SOKOL Jan, SOKOLÍČKOVÁ Zdeňka. *Člověk jako východisko dialogu kultur: konceptuální předpoklady transkulturní komunikace*. Ústí nad Orlicí: Ofis, 2013, s. 75.

vychází z pouhé příslušnosti k určité komunitě a nikoliv jako důsledek určitých osobních zásluh, je možnost vést rovnocenný transkulturní dialog ztížena, ne-li vyloučena.¹⁵⁶

Jako příklad neochvějné víry v sebe sama byl v této práci uveden nacistický režim a jeho ideologie. Přesvědčení o nadřazenosti árijské rasy vedlo jednak k poněmčování dětí unesených z Němci okupovaných území, které vykazovaly určité správné rysy. Jednalo se tedy o výše uvedený proces zkulturnění. Zároveň se nacisté soustředily na upevňování zdraví vlastního národa a zajištění zdravého, výkonného a rasově hodnotného člověka prostřednictvím programu Lebensborn, Hitlerjugend apod. Na druhé straně vedl pocit árijské výlučnosti k likvidaci milionů Židů a dalších skupin obyvatel, kteří byli pro nacisty natolik podřadnými a nehodnými stát se členy výjimečné německé Říše, že bylo nutné přistoupit k jejich fyzickému zničení.

Předpokladem úspěšného transkulturního dialogu je vzájemné uznání a vnímání všech aktérů jako rovnocenných lidí. Jedná se o tzv. „*předpoklad všelidské univerzality, tj. předpoklad, že se dialog odehrává opravdu mezi kulturami, jinými slovy, že naši partneři jsou také lidé.*“¹⁵⁷ V této práci bylo uvedeno několik příkladů, z nichž vyplývá neschopnost uznat toho druhého za plnohodnotného člověka (např. černošské obyvatelstvo). Nacistické pojetí člověka, resp. pojetí Židů jako parazitů, škůdců, je výmluvným příkladem lidské neschopnosti uvažovat o všech lidských bytostech jako o rovnocenných. Nemusíme se však ohlížet jen do minulosti. I v našem uvažování je stále mnoho předsudků, které vedou k nerovnému zacházení s určitými skupinami obyvatel. V českém prostředí se setkáváme zejména s diskriminačním chováním vůči Romům. Narůstá také averze vůči obyvatelům cizího původu. Vzhledem k těmto faktorům je nezbytné hledat možnosti transkulturního dialogu a vzájemné tolerance.

Tolerance znamená respektovat hodnoty, které uznávají ti druzí. Ovšem i v rámci tolerance by měly být stanovené určité hranice, po jejichž překročení bychom již nemohli být vůči určitému chování tolerantní a tedy nečinní. K tomu je třeba, aby nedílnou součástí tolerance bylo kritérium lidské vzájemnosti a kritérium neubližování (nečinit druhému příkoří, újmu).¹⁵⁸

Kritérium lidské vzájemnosti je neoddělitelně spojeno s lidskou důstojností, která vychází z křesťanského pojetí člověka jako osoby, tedy „*svébytné bytosti s nezczizitelnou*

¹⁵⁶ Srov. SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. *Výzvy pro transkulturní komunikaci*. Ostrava: Moravapress, 2014, s. 10.

¹⁵⁷ BURDA, František, HOJDA Jan, KARLOVÁ Jana, SOKOL Jan, SOKOLÍČKOVÁ Zdeňka. *Člověk jako východisko dialogu kultur: konceptuální předpoklady transkulturní komunikace*. Ústí nad Orlicí: Ofis, 2013, s. 17.

¹⁵⁸ Srov. BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016, s. 142, 144.

důstojností.¹⁵⁹ Zároveň má pojem osoba potenciál obsáhnout celé lidstvo. Pojetí člověka jako osoby, která je vymezena skrze svou nezaměnitelnou, nezcizitelnou a nepředatelnou důstojnost, znamená uvažovat o člověku jako o osobě, nikoliv jako o pouhé věci. Právě to je důležitým předpokladem pro vedení transkulturního dialogu,¹⁶⁰ tj. dialogu mezi lidmi. Důstojnost je tedy podstatou transkulturní komunikace, bez ní by byl tento dialog neuskutečnitelný.¹⁶¹

Pro transkulturní dialog, resp. pro vzájemné uznání všech aktérů dialogu za rovnocenné lidi, je nezbytné, položit si jednu ze základních otázek: „*co znamená být člověkem?*“¹⁶² Jak bylo uvedeno v této práci, pro nacistické Německo znamenal člověk čistě biologickou kategorii. Vlivem prolínání biologie a politiky se z člověka stává jen lidský kapitál, jehož hodnota je úzce provázána s hodnotami ekonomickými. Člověk se stává pouhým článkem v ekonomickém, politickém či společenském řetězci. V takovémto způsobu vnímání člověka se naprosto vytrácí pojem lidské důstojnosti, která je, jak bylo uvedeno výše, pro transkulturní komunikaci klíčová. Komunikace mezi rovnocennými partnery vyžaduje uznání toho druhého za člověka, což je podmíněno právě lidskou důstojností.

Vzhledem k tomu, že Žid nebyl Nacisty považován za člověka, bylo mu de facto odepřeno lidství, což zároveň znamenalo popření jeho lidské důstojnosti. To umožnilo s židovským obyvatelstvem nakládat tak, jak to známe z historie (holocaust).

Dnešní globalizovaná doba, která de facto znamená zmenšení světa a jeho větší otevřenost a zpřístupnění, s sebou přináší vzájemné setkávání a poznávání nových a pro nás mnohdy velmi cizích kultur. Konfrontace s jinými kulturami v nás probouzí otázky týkající se nejen jiné společnosti, ale také otázky ohledně nás samotných. Setkáním s jinakostí si uvědomujeme sami sebe, svou kulturu, své zvyky, své uznávané hodnoty, svůj kulturou ovlivněný pohled na svět. Zároveň si všímáme vzájemných odlišností. Některé z nich mohou být pro nás úsměvné, nepochopitelné, jiné však mohou být natolik neslučitelné s naším kulturním založením, že nejsme schopni takovouto jinakost přijmout. Neochota nebo neschopnost povznést se nad odlišnosti druhých může vést k pohrdání, nenávisti či strachu, což se pak promítá do způsobu, jakým jsou vedena vzájemná setkání a dialogy.

¹⁵⁹ BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016, s. 149.

¹⁶⁰ Srov. BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016, s. 160.

¹⁶¹ Srov. BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016, s. 139.

¹⁶² BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016, s. 142.

Z osudu židovského obyvatelstva je patrné, že Židé představovali pro nacisty natolik odlišnou kulturní entitu, že nebyli schopni přijmout židovské obyvatele do své Říše. V důsledku své odlišnosti byli Židé zároveň vhodným adeptem na pozici obětního beránka, který byl obviněn z rozpoutání celosvětové krize, a jako takový musel být zničen. Nacisté Židy nenáviděli, jen proto, že byli Židé. Štítily se jich, báli se jejich údajně zhoubného, ničivého vlivu. Tento postoj vůči židovskému obyvatelstvu, vedl k jejich pronásledování, diskriminování a v konečné fázi k jejich fyzické likvidaci.

Paralela dnešní moderní epochy s obdobím před druhou světovou válkou dává jasné signály a varování, že se situace může kdykoliv opakovat i se všemi důsledky. Období před nástupem nacismu bylo ve znamení vědeckého pokroku, stejně jako je tomu dnes. Dalším významným faktorem byla Velká hospodářská krize a následná inflace, která měla negativní dopad na tehdejší společnost. Také my jsme byli v nedávné době svědky celosvětového hospodářského úpadku, který se může kdykoliv zopakovat. V naší zemi se stále častěji ozývají hlasy kritizující českou politickou scénu, české hospodářství, zemědělství aj., stejně jako Hitler kritizoval tehdejší Výmarskou republiku a její parlamentární systém nebo úpadek německé kultury. Často slyšíme, že se u nás dříve žilo lépe, stejně jako lidé v Německu s nostalgií vzpomínali na dobu německého císařství.

Na nejrůznějších místech planety lidé řeší menší či větší krizové situace. Vlivem globalizace mají však dosah daleko za hranice původní oblasti. Jinak řečeno, problémy jiného státu, nebo kontinentu, mohou mít dopad na obyvatele kdekoliv ve světě. Vyžadují tedy řešení na celosvětové úrovni. V této souvislosti je vhodné připomenout Hitlerovo globální pojetí týkající se židovského obyvatelstva. Také Hitler se pokoušel o globální vyřešení židovské otázky, neboť Židé podle něj představovali nebezpečí pro celý svět. V tom spatřuji nebezpečí pro dnešní globalizovaný svět. Jak víme z historie, je snadné označit určitou skupinu lidí jako nebezpečný, škodlivý prvek a tuto představu pak přenést do dalších zemí. Problémy, které nyní sužují lidstvo, a které ze své podstaty vyžadují řešení na celosvětové úrovni, by mohli být potenciálním nebezpečím pro určitou skupinu lidí. Jsme racionálně uvažující lidé a jako takoví se snažíme nalézat východiska a řešení svých potíží. Ovšem jak ukázala historie, právě racionální přístup dovedl lidstvo k holocaustu.

V návaznosti na zmínku o Adolfu Hitlerovi, mohu nyní uvést příklad z českého prostředí, kterým se nyní zabývá Policie ČR, a na který nemůže být Česká republika rozhodně hrdá. Policie požádala v pátek 6. 3.2020 Poslaneckou sněmovnu o vydání poslankyně Karly Maříkové k trestnímu stíhání. Důvodem trestního stíhání je její výrok o migrantech, který zveřejnila na svém Facebookovém profilu:

„Je zakázané dovážet invazivní nepůvodní druhy rostlin a zvířat na území EU. Muslimští imigranti také nejsou původními obyvateli Evropy a stejně jako invazivní druhy znamenají nečekané šíření a postupné vytlačení původních obyvatel Evropy. Proto by měli mít také zákaz vstupu na území EU.“¹⁶³

Tento výrok vnímám nejen jako pobuřující, ale především zneklidňující a to ze dvou důvodů. Jak již bylo zmíněno, autorem výroku je poslankyně. Jedná se tedy o člověka, který by měl svým chováním a vystupováním reprezentovat Českou republiku. Měl by pečlivě zvažovat, jakým způsobem bude formulovat svá vyjádření a to nejen v rámci své funkce, ale rovněž v osobním životě. Druhý důvod k obavám spatřuji ve skutečnosti, že se poměrně často setkávám s názory podobného charakteru, ať už ve svém okolí, nebo prostřednictvím nejrozličnějších médií, především internetu, který je plný rasisticky pojatých tvrzení. Internet a jeho nekontrolovatelné šíření ohromného množství zpráv, názorů vč. rádoby vtipných videí, vnímán jako velký problém. Velmi snadno může ovlivnit velkou část populace a přesvědčit lidi o hrozbě (i fiktivní), kterou představují např. výše zmínění migranti, podobně jako Hitler dokázal německým obyvatelům vštípit nenávist vůči Židům. Následky tohoto počínání byly pro mnoho milionů Židů fatální.

Zarážející je pro mě také skutečnost, že poslankyně v tomto vyjádření používá přirovnání převzatá z biologie, z čehož vyplývá nápadná podobnost s Hitlerovými výroky a smyšlením o židovském obyvatelstvu. Maříková hovoří o muslimských imigrantech jako o invazivních druzích, které se šíří Evropou. Stejně tak Hitler upozorňoval na nebezpečné šíření židovstva.

Jak vyplývá z výše uvedeného, je problematika, která byla v této práci uvedena víc než aktuální a to i přesto, že od pádu nacismu uplynulo již 75 let.

¹⁶³ ČTK. Policie žádá o vydání poslankyně SPD Maříkové. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/policie-zada-o-vydani-poslankyne-spd-marikove-40315721> (15. 3.2020).

Seznam použité literatury a pramenů

Knižní zdroje

AGAMBEN, Giorgio. *Homo sacer: suverénní moc a pouhý život*. Praha: OIKOYMENH, 2011.

ARENDTOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. Praha: Oikoymenh, 1996.

BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holocaust*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2003.

BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016.

BURDA, František, HOJDA Jan, KARLOVÁ Jana, SOKOL Jan, SOKOLÍČKOVÁ Zdeňka. *Člověk jako východisko dialogu kultur: konceptuální předpoklady transkulturní komunikace*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013.

CÍLEK, Roman. *Holocaust: zřetězení zla: tři osudy a jeden proces - pohled do zákulisí nacistického vyhlazovacího programu*. Praha: P3K, 2007.

CORETH, Emerich. *Co je člověk?* Praha: ZVON, 1994.

FOUCAULT, Michel. *Zrození biopolitiky: kurz na Collège de France (1978-1979)*. Brno: CDK, 2009.

FRIEDLÄNDER, Saul. *Nacistické Německo a Židé, 1933-45*. Ostrava: Past production, 2017.

GEYER, Michael; FITZPATRICKOVÁ, Sheila. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012.

GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Astro Rocha*. Brno: CDK, 2008.

GÜNTHER, Hans F.K. *Kleine Rassenkunde des deutschen Volkes*. München: NAŠE VOJSKO, 1938.

HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2016.

HITLER, Adolf. *Monology ve Vůdcově hlavním stanu 1941 - 1944*. Praha: Aurora, 1995.

HUSSON, Edouard. *Heydrich - konečné řešení židovské otázky*. Ostrava: DOMINO, 2009.

JIRÁSKOVÁ, Věra. *Občan v demokratické společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999.

KIRWAN, Michael. *René Girard: Uvedení do díla*. Brno: CDK, 2008.

LANGER, Walter C. *Mysl Adolfa Hitlera*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2017.

LONGERICH, Peter. *Dutschland 1918-1933: Die Weimarer Republik*. Hannover: Fackelträger-Verlag GmbH, 1995.

MORAVCOVÁ, Dagmar. *Výmarská republika: problémy demokracie Německu 1918-1932*. Praha: Karolinum, 2006.

PROCTOR, Robert. *Rasová hygiena: lékařství v době nacismu*. Praha: Academia, 2009.

REES, Laurence. *Nacisté: dějiny varují*. Praha: Mladá fronta, 2008.

ROSEMAN, Mark. *Setkání ve vile u jezera: konference ve Wannsee a „konečné řešení židovské otázky“*. Praha: DOKOŘÁN s.r.o., 2003.

SEEMANN, Richard. *Cesta do Wannsee: konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českého území*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008.

SNYDER, Timothy. *Černá zem: holokaust – historie a varování*. Praha, Litomyšl: PROSTOR, Paseka s.r.o., 2015.

SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha, Litomyšl: Nakladatelství Paseka a Prostor, 2013.

SNYDER, Timothy. *Tyranie: 20. lekcí z 20. století*. Praha: Paseka, 2017.

SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. *Výzvy pro transkulturní komunikaci*. Ostrava: Moravapress, 2014.

SOUKUP, Václav. *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha: Portál, 2000.

SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* Praha: Barrister&Principal, 2010.

SPURNÝ, Matěj. *Bijeme na poplach!: německá publicistika proti nacistickému nebezpečí (1930-1933)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009.

TOMOSZEK, Maxim. *Podstatné náležitosti demokratického právního státu*. Praha: Leges, 2015.

TRČKA, Michal. *Ne-propustné hranice Evropy: teritorialita, biopolitika a etika*. Praha: Epoque, 2017.

VOJÁČEK, Ladislav a kolektiv. *Právní dějiny integrující se Evropy*. Ostrava: KEY Publishing, 2008.

Internetové zdroje

Světová náboženství očima profesora Hanse Kúnga: Židovství, bonus: slovo Mgr. Kateřiny Weberové. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=teruJZVHfWY> (23. 2. 2020).

ČERNÝ, Vladimír. Árijské děti pro vůdce: Německý nadčlověk z Lebensbornu. Dostupné z: <https://www.stoplusjednicka.cz/lebensborn-arijske-deti-pro-vudce-2> (20. 2. 2020).

PIGULA, Topi. Hitlerova pěstírna nacistů – Program Lebensborn. Dostupné z: <https://zoommagazin.iprima.cz/hitlerova-kronika/hitlerova-pestirna-nacistu-program-lebensborn> (20. 2. 2020)

ČTK. Policie žádá o vydání poslankyně SPD Maříkové. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/policie-zada-o-vydani-poslankyne-spd-marikove-40315721> (15. 3. 2020).